बर्दिया जिल्लाको बस्तुगत विवरण
(District Profile)
२०८०

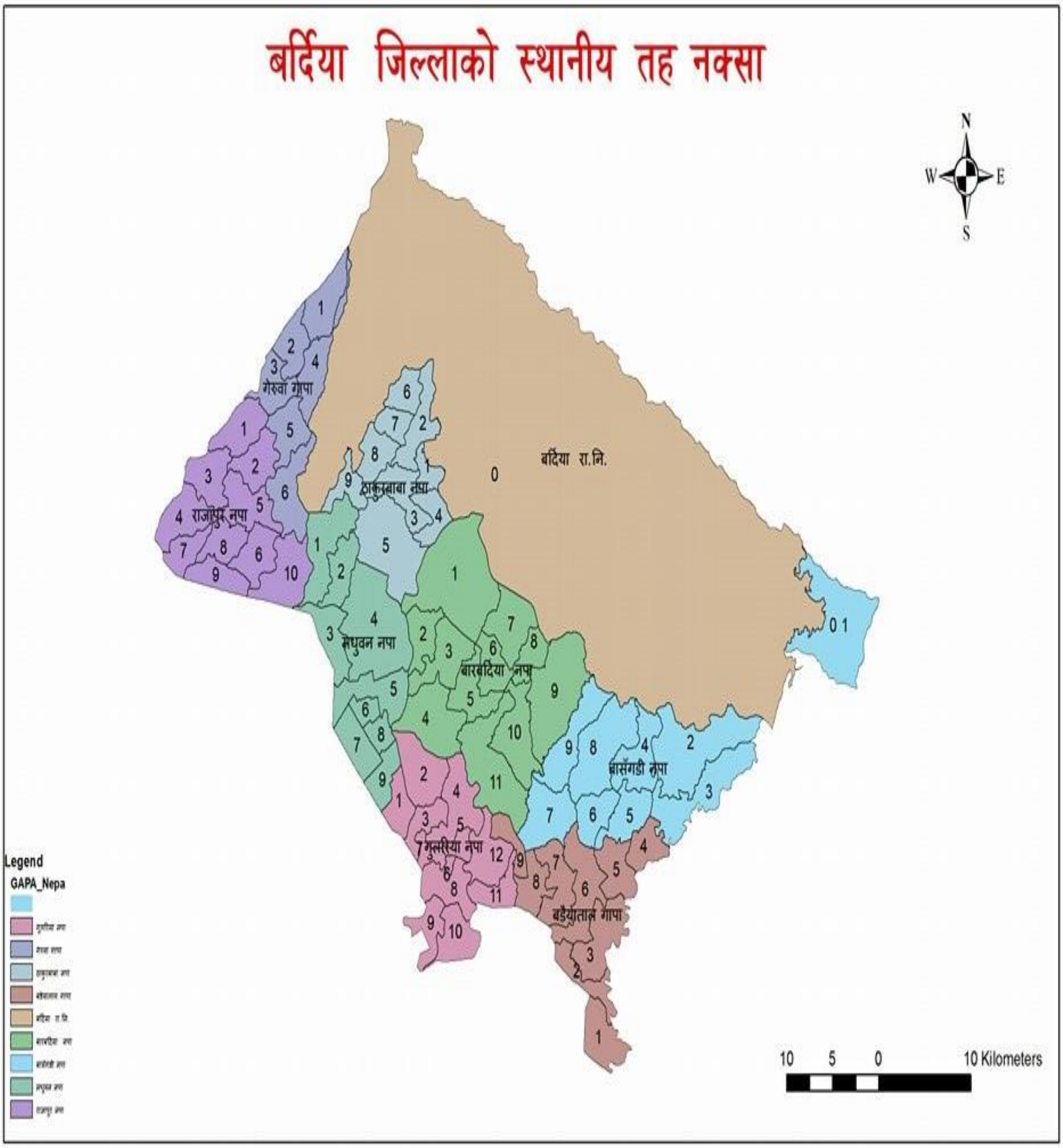

जिल्लाको सडक र नदी सहितको नक्सा

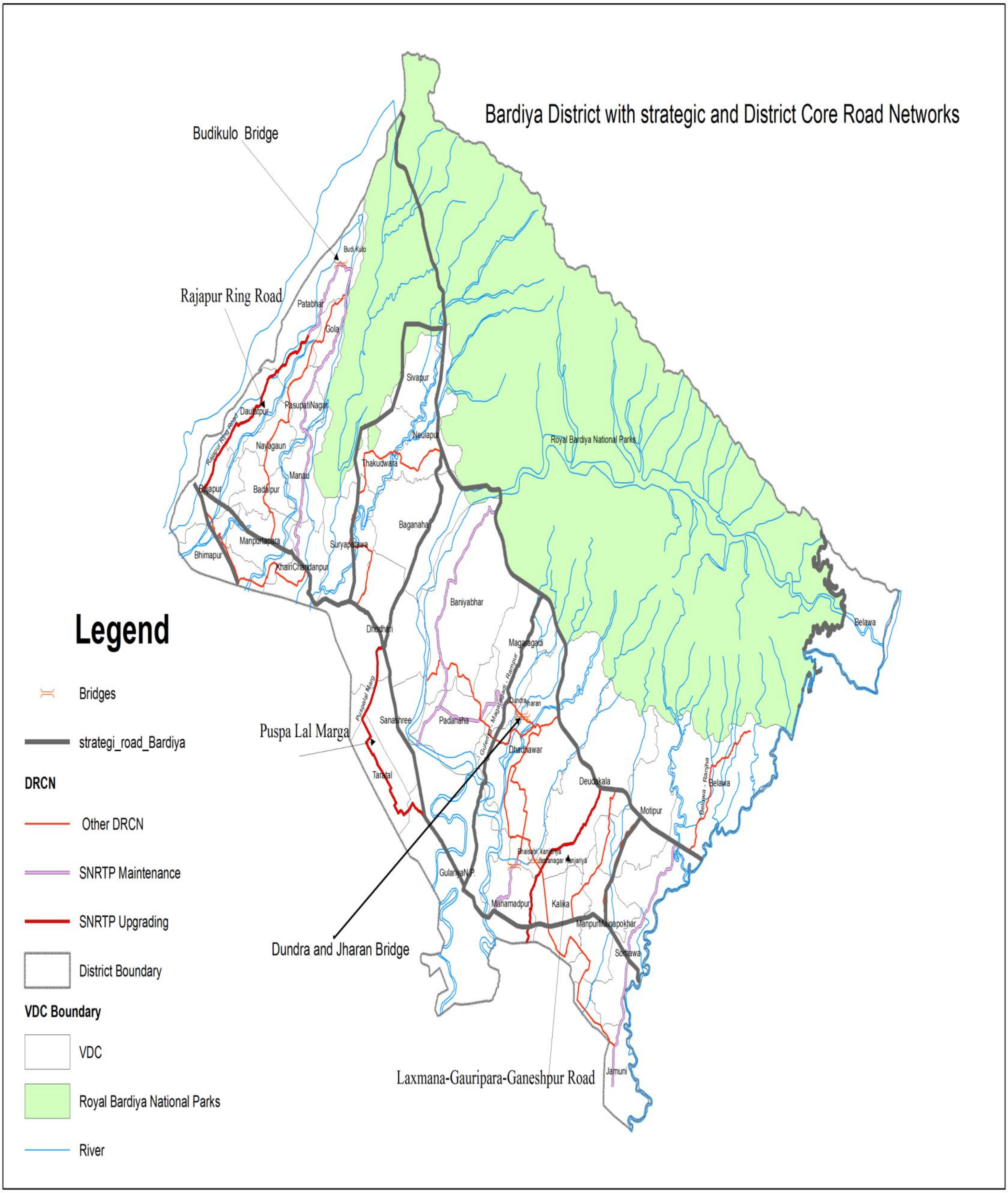

बिषय सूची

परिच्छेद – १ .... १

बर्दिया जिल्लाको संक्षिप्त परिचय १

१.१ परिचय १

१.२ भौगोलिक अवस्थिति १

१.२.१ हावापानी तथा जलवायु १

१.२.२ भू-क्षेत्र (धरातलीय स्वरुप) २

१.२.३ राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन २

१.२.४ धार्मिक पुरातात्विक तथा पर्यटकीय स्थलहरु ३

१.२.५ जातजाती ४

१.२.६ भाषा ६

१.२.७ धर्म/संस्कृति ७

१.३ प्राकृतिक श्रोत साधन ७

१.३.१ बर्दिया चुरे क्षेत्रमा वनको अवस्था ७

१.३.२ जलश्रोत ८

१.४ जनसंख्याको आकार तथा वितरण ८

१.५ उद्योग/व्यवसाय/आर्थिक गतिविधि १४

१.६ बर्दिया जिल्लामा क्रियाशिल राजनीतिक दल र विश्लेषण १४

(क) जिल्लाको परिचय १६

१.१. पृष्ठभूमिः १६

१.२. भौगोलिक अवस्थितिः १६

१.३. जलवायुः १७

१.४. भू-उपयोग : १७

१.५. प्रमुख ताल/तलैया/नदीहरु :- १७

२. राजनैतिक विभाजन १७

२.१. जनसंख्या स्थितिः १७

२.२. प्रशासनिक विभाजनः १९

२.३. जिल्ला स्थित कार्यालयहरु : ३३

२.५ धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र : ३३

२.६ धार्मिक क्षेत्रः- ३४

३. कृषि ३४

३.१ माटोको प्रकार ३४
३.२ उत्पादन : ३४
३.३ मुख्य बजार :........ ३५
३.४ जैविक विविधता : ३५
३.५ उद्योग, व्यापार :........ ३५
४. शिक्षाः ३६
४.७ आधारभूत शैक्षिक विवरणहरू........ ३६
५. स्वास्थ्यः........ ३७
६.संचार........ ३८
६.१ सेवा तथा सुविधा उपयोग सम्वन्धि विवरण : ३८
६.२ इन्धनको उपयोग ३९
७. सडक, यातायात, पुल(झोलुङ्गे सहित) ४०
८. खानेपानीः ४०
८.१ खानेपानीमा पहुच भएकाको विवरणः........ ४०
८.२ पिउने पानीको स्रोतहरुः........ ४१
९. विद्युतः ४१
१०. मानव संशाधन व्यवस्थापनः ४२
११. रोजगारिको अवस्था सम्बन्धि विवरणः........ ४२
१२.१ संकलित लगतः........ ४३
१२.२ पुनर्स्थापन गर्नुपर्ने कूल संख्याः- ४३
१३. सीमाः........ ४३
१३.१ सीमास्तम्भः........ ४३
१३.२ चोरी निकासीः........ ४४
१३.३ सडक संजाल नाकाहरुः- ४४
१३.४ सीमा अपराधः ४४
१३.५ आपुर्ति हुने नाका र व्यवस्थापनः ४४
१४.न्याय र कानून सम्बन्धि विवरण........ ४४
१४.१. सामाजिक अपराध वढी हुने स्थानहरुः ४४
१४.२. घरेलु हिंसा बढी हुने स्थानहरुः ४४
१४.३ चोरी हत्या अपहरण हुने स्थानः ४४
१४.४ बढी दुर्घटना हुने क्षेत्रः ४४
१४.५ कारवाहीः ४५
१४.६. असर पार्न सक्ने अन्य कुराः........ ४५
१५. विपद् जोखिमको स्थान पहिचानः ४५

१५.१ जोखिम स्थानहरु ४५
१५.२ जिल्लाको खोज र उद्दारका सामाग्रीहरुः ४८
३. अन्तर जिल्ला समन्वयको अवस्थाः- ५१

परिच्छेद - १
बर्दिया जिल्लाको संक्षिप्त परिचय

१.१ परिचय

बर्दिया जिल्ला लुम्बिनी प्रदेशको दक्षिणपश्चिमी क्षेत्रमा पर्दछ । यो जिल्लाको पूर्वमा बाँके, पश्चिममा कैलाली, उत्तरमा सुर्खेत र सल्यान पर्दछ भने दक्षिण तर्फ भारत उत्तर प्रदेशको बहराइच र लखिमपुर खिरी जिल्लासंग ८२.८ कि.मी. सीमाना जोडिएको छ। यस जिल्लाको कूल क्षेत्रफल २०२५ वर्ग किलोमिटर मध्ये दुई तिहाई भन्दा बढी भू-भाग (६८.७६प्रतिशत) तराईको समथर भूभागले ओगटेको छ भने बाँकी भाग (३१.२४ प्रतिशत) चुरे पर्वत पर्दछ । बिगतमा आदिबासी थारुहरुको बाहुल्यता रहेको यो जिल्लामा पछिल्ला दिनहरुमा अन्य जिल्लाहरुबाट बसाईसराईको क्रम बढेसंगै जातीय र साँस्कृतिक विविधता रहेको छ ।

यस जिल्लाको नाम बर्दिया रहनुको पछाडि विभिन्न जनश्रुती, धार्मिक एवम् पौराणिक आख्यानहरु रहेको पाइन्छ। ती मध्ये केही यस प्रकार छन:

- थारु भाषामा गाईगोरु पाल्नेलाई बर्दवा भनिन्छ ।बर्दिया जिल्लामा गाईगोरुलाई प्रशस्त चरनक्षेत्र भएकोले धेरै गाई गोरु पाल्ने र बर्दवाहरु धेरै बसोबास गर्ने भएकाले पछि बर्दवाबाट अपभ्रंस भई बर्दिया जिल्ला नामकरण रहेको हो भन्ने भनाई छ ।
- साविक पदनाहा गा.वि.स. हालको बारबर्दिया नगरपालिकामा बारबर्दिया भन्ने गाँउ छ, पहिले यसै ठाँउमा हरिहर उपाध्याय नामका ठुला जमिन्दारको महल थियो । बर्दियामा खेतीको लागि उन्नत जमिन भएको कारण बाहिरबाट बसाई सराई गरी यसै ठाउँमा आउन थाले र यो ठाउँ प्रसिद्ध हुन थाल्यो, अन्तमा यसै ठाउँको नामबाट बर्दिया जिल्ला नामाकरण रहन गएको हो भन्ने भनाई छ ।

जैविक विविधता, दुर्लभ वन्यजन्तु कृष्णसार संरक्षण, देशकै ठूलो कर्णाली नदी, धार्मिक-भाषिक विविधता,अन्न भण्डार, विविध धार्मिक पर्यटकीय स्थल, धार्मिक साँस्कृतिक, सहिष्णु समाज समेतले बर्दियाको चिनारी दिइरहेको छ।

१.२ भौगोलिक अवस्थिति

यस जिल्लाको भौगोलिक अवस्थितिलाई संक्षेपमा निम्न तालिकाबाट प्रस्तुन गर्न सकिन्छ ।

अक्षांश	उत्तरी अक्षाशं २८°१७' देखि २८° ३९' सम्म
देशान्तर	पूर्वी देशान्तर ८१° ३' देखि ८१° ४१' सम्म
पूर्व	बाँके जिल्ला
पश्चिम	सुदुरपश्चिम प्रदेशको कैलाली जिल्ला
उत्तर	कर्णाली प्रदेशको सुर्खेत र सल्यान जिल्ला
दक्षिण	भारत उत्तर प्रदेशको वहराईच र लखिमपुर खिरी जिल्ला
क्षेत्रफल	२०२५ वर्ग किलोमिटर
औषत लम्बाई	६४ किलोमिटर
औषत चौडाई	३५.७१ किलोमिटर
उचाई	समुन्द्र सतहबाट १३८ मिटर देखि १२७९ मिटर सम्म

१.२.१ हावापानी तथा जलवायु

यस जिल्लाको भौगोलिक बनावट अनुसार हावापानी तीन प्रकारको पाईन्छ । अधिकतम बार्षिक बर्षा २०५० मिलिमिटर रेकर्ड कायम भएको देखिन्छ । बर्दिया जिल्लाको जलवायुको अभिलेख अनुसार औषत न्यूनतम बर्षा

१११८ मिलिमिटर छ । जसमध्ये ८५ प्रतिशत वर्षा मनसुन याममा हुने गर्दछ । तुलनात्मक रुपले उत्तरी क्षेत्रमा बर्दिया निकुञ्जको घना जंगलको प्रभावले बढी पानी पर्दछ । यस जिल्लाको औषत सापेक्षित आद्रता ७१.४ छ । हावाको औषत वेग ३ किलोमिटर प्रतिघण्टा छ । हावापानीको दृष्टिले बर्दिया जिल्लालाई मुलत ३ भागमा विभाजन गर्न सकिन्छः

- गर्मी सुख्खा समशितोष्ण हावापानी (Hot Dry Sub-tropical Climate)
- न्यानो सुख्खा समशितोष्ण हावापानी (Warm Dry Sub-tropical Climate)
- शितोष्ण आद्र हावापानी (Cool Moist Tropical Climate)

गर्मी सुख्खायाममा भारतको थार मरुभूमीबाट तातो हावा बढ्नाले जनजीवन प्रभावित हुने गरेको छ । मौसम परिवर्तन हुने समयमा पानीजन्य र किटजन्य रोगहरु जस्तै ईन्सेफ्लाइटिस, मेनेन्जाइटिस, झाडापखला छालाको रोग जस्ता प्रकोप बढ्ने गर्दछ ।

१.२.२ भू-क्षेत्र (धरातलीय स्वरुप)

बर्दिया जिल्लाको भौगोलिक क्षेत्रलाई मुलतः तराई र सिवालिक गरी दुई भागमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । सिवालिक क्षेत्रले करीब एक तिहाई क्षेत्र ओगटेको छ । यो क्षेत्रमा २० डिग्रीभन्दा कम भिरालोपना छ । दक्षिण तर्फको समथर भूभागमा बर्षायाममा निकासको समस्याले डुबानको समस्या हुने गर्दछ। जिल्लाको दक्षिणतर्फ सीमाना जोडिएको भारतीय क्षेत्रको अधिकांश भूभागमा वन क्षेत्रले ओगटेको छ ।

१.२.३ राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन

बर्दिया जिल्ला तत्कालीन मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको भेरी अञ्चल र हाल लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत पर्ने तराईको जिल्ला हो । यस जिल्लालाई २ वटा प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्र र ४ वटा प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ भने स्थानीय तह तर्फ ६ नगरपालिका र २ गाउँपालिका अन्तर्गत जम्मा ७५ वडाहरू रहेका छन् ।

विवरण	संख्या	नगरपालिका/गाउँपालिका
संघीय निर्वाचन क्षेत्र	२	क्षेत्र नं. १: बाँसगढी नगरपालिका, बढैयाताल गाउँपालिका, गुलरिया न.पा. र बारबर्दिया नगरपालिका क्षेत्र नं. २: मधुवन नगरपालिका, ठाकुरद्वारा नगरपालिका, राजापुर नगरपालिका र गेरुवा गाउँपालिका
प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र	४	क्षेत्र नं. १: बाँसगढी नगरपालिका र बढैयाताल गाउँपालिका क्षेत्र नं. २: गुलरिया नगरपालिका र बारबर्दिया नगरपालिका वडा नं. ४ देखि ११ सम्म क्षेत्र नं.३: मधुवन नगरपालिका, ठाकुरबाबा नगरपालिका र बारबर्दिया नगरपालिका वडा नं.१ देखि ३ सम्म क्षेत्र नं. ४: राजापुर नगरपालिका र गेरुवा गाउँपालिका
नगरपालिका	६	१.बाँसगढी नगरपालिका, २. गुलरिया नगरपालिका, ३. बारबर्दिया नगरपालिका, ४.मधुबन नगरपालिका, ५. ठाकुरबाबा नगरपालिका र ६. राजापुर नगरपालिका
गाउँपालिका	२	१. बढैयाताल गाउँपालिका र २. गेरुवा गाउँपालिका
जम्मा वडा	७५	(१) बाँसगढी नगरपालिकामा ९ वडा , (२) गुलरिया नगरपालिकामा १२ वडा, (३) बारबर्दिया नगरपालिकामा ११ वडा, (४) मधुबन नगरपालिकामा ९ वडा, (५) ठाकुरबाबा नगरपालिकामा ९ वडा, (६) राजापुर नगरपालिकामा १० वडा, (७) बढैयाताल गाउँपालिकामा ९ वडा र (८) गेरुवा गाउँपालिकामा ६ वडा
घरधुरी संख्या	१,०६,३२६	स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

१.२.४ धार्मिक पुरातात्विक तथा पर्यटकीय स्थलहरु

यस जिल्लामा बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र,ठाकुरबाबा मन्दिर, राजापुर गणेश मन्दिर , बढैयाताल ,शिव मन्दिर गुलरिया ,बागेश्वरी मन्दिर ,कोटही मन्दिर, ताराताल, सत्खलवा ताल, चिसापानी पुल, कोठियाघाट पुल, चेपाङ गाउँ, डल्ला होमस्टे, सतखलवा होमस्टे रम्मापुर ,होमस्टे, लगायतका महत्वपूर्ण धार्मिक तथा पुरातात्विक पर्यटकीय स्थलहरु रहेका छन् ।

क. नेपालकै सबैभन्दा लामो कर्णाली (गेरुवा) नदिमा बनेको कोठियाघाट सडक पुल १०१५ मि.
ख. नेपालमै सबैभन्दा बढी पाटेबाघ, गोही , डल्फिन, गजराज तथा बिश्वकै दुर्लभ खर मयुर, सानो खर मयुर, सिम तित्रा, सारस, भुँडीफोर गरुड, उत्कोशी फ्याफ्याले, डांगर गिद्द, सानो खैरो गिद्द, सेतो गिद्द, सुन गिद्द, बोक्सी चिल, जीवहारा महांचिल, लघु महांचिल, राजहंचे, घेघरी घाँसे फिस्टो, बगाले बगेडी जस्ता चरा चुरुंगी तथा जीव जन्तु बिबिध प्रजाति रहेको ८९६ वर्ग मि. फैलिएको बर्दिया राष्ट्रिय निकुन्ज
ग. एसियामै १ खम्बाबाट पहिलोपटक निर्माण भएको कर्णाली चिसापानी सडक पुल
घ. बिश्वमै दुर्लभ मानिएको र प्राकृतिक रुपले संरक्षण भएको कृष्णसार
ङ. पुरातत्वले महत्वपुर्ण र नेपाल सरकारबाट हुलाक टिकट प्रकाशन भएको ठाकुरबाबा मन्दिर, गणेश मन्दिर, सदाशिव मन्दिर, कोटाही मन्दिर, बागेश्वरी मन्दिर, कालिका मन्दिर, तरकेशोर मन्दिर जानकी मन्दिर आंदि
च. प्राकृतिक रुपले निर्मित, दक्षिण एशियाका चराचुरुंगीको क्रिडा स्थल, कमलको फुल जस्ता गुणले सम्पन्न र संरक्षण गरिएको १०५ बिगाहा क्षेत्रफलमा फैलिएको बढैयाताल
छ. प्राकृतिक रुपमा रहेको २०० बिगाहा क्षेत्रफलमा फैलिएको सतखोलवा ताल
ज. बिबिध सांस्कृति
झ. अन्नको भण्डार
ञ. कुरिलो , घ्यु कुमारी जस्ता अनेक जडिबुटी

क्र.सं.	धार्मिक स्थलको नाम	स्थान
१	बागेश्वरी मन्दिर	गुलरीया
२	सन्तोषी मन्दिर	गुलरीया
३	कोटही मन्दिर	गुलरीया
४	राधाकृष्ण मन्दिर	गुलरीया
५	ठाकुरद्धारा मन्दिर	ठाकुरद्धारा
६	गणेश मन्दिर	राजापुर
७	सदाशिव मन्दिर	मगरागढी
८	बंगलामुखी मन्दिर	गुलरीया
९	बकोटिया मन्दिर	कालिका

क्र.सं.	धार्मिक स्थलको नाम	स्थान
१०	उत्तर कौशल धार्मिक बनबाटिका	कोठियाघाट
११	तारकेश्वर मन्दिर	सानोश्री ताराताल
१२	केदारेश्वर मन्दिर	मोतिपुर
१३	पर्वतिया मन्दिर	गुलरीया
१४	नथुनिया बाबा मन्दिर	गुलरीया
१५	विजय कालिका मन्दिर	सानोश्री ताराताल
१६	कालिका मन्दिर	सानोश्री ताराताल

१.२.५ जातजाती

यस जिल्लामा बसोबास गर्ने जातजातीहरु विवरण तपसिल बमोजिम रहेको छ ।

S.n.	Caste/ethinicity	Population		
		Total	Male	Female
१.	Kshetri	58722	26947	31775
२.	Brahman - Hill	32789	15374	17415
३.	Magar	13826	6374	7452
४.	Tharu	232990	110010	122980
५.	Tamang	971	465	506
६.	Newa:(Newar)	2164	1009	1155
७.	Bishwokarma	28902	13013	15889
८.	Musalman	13330	6561	6769
९.	Yadav	9216	4732	4484
१०.	Rai	154	61	93
११.	Gurung	2903	1280	1623
१२.	Pariyar	8658	3939	4719
१३.	Thakuri	10577	4837	5740
१४.	Yakthung/Limbu	56	23	33
१५.	Mijar	2846	1309	1537
१६.	Teli	651	324	327
१७.	Chamar/Harijan/Ram	4191	2135	2056
१८.	Koiri/Kushwaha	407	225	182
१९.	Musahar	413	204	209
२०.	Kurmi	1622	809	813
२१.	Sanyasi/Dasnami	2362	1122	1240
२२.	Dhanuk	25	11	14
२३.	Dusadh/Pasawan/Pasi	1616	834	782
२४.	Mallaha	2222	1163	1059

S.n.	Caste/ethinicity	Population		
		Total	Male	Female
२५.	Kewat	3085	1530	1555
२६.	Kathabaniyan	261	136	125
२७.	Brahman - Tarai	4891	2353	2538
२८.	Kalwar	158	77	81
२९.	Kanu	58	27	31
३०.	Kumal	470	231	239
३१.	Gharti/Bhujel	213	91	122
३२.	Hajam/Thakur	530	276	254
३३.	Rajbansi	129	61	68
३४.	Sherpa	11	4	7
३५.	Dhobi	1216	608	608
३६.	Lohar	769	362	407
३७.	Sundi	163	79	84
३८.	Haluwai	421	212	209
३९.	Majhi	460	225	235
४०.	Baraee	25	17	8
४१.	Bin	10	3	7
४२.	Nuniya	672	345	327
४३.	Chepang/Praja	35	16	19
४४.	Sonar	587	298	289
४५.	Kumhar	27	12	15
४६.	Sunuwar	442	180	262
४७.	Kahar	90	44	46
४८.	Marwadi	36	22	14
४९.	Kayastha	250	131	119
५०.	Rajput	374	189	185
५१.	Badi	912	422	490
५२.	Oraon/Kudukh	72	35	37
५३.	Lodh	4562	2395	2167
५४.	Badhaee/Badhee	63	35	28
५५.	Gaderi/Bhediyar	52	27	25
५६.	Ghale	63	30	33
५७.	Darai	70	29	41
५८.	Mali	26	8	18
५९.	Dhunia	11	7	4
६०.	Rajdhob	30	11	19
६१.	Bhote	21	8	13
६२.	Kori	192	101	91
६३.	Chhantyal/Chhantel	12	5	7
६४.	Bote	38	19	19
६५.	Rajbhar	97	57	40
६६.	Gaine	328	150	178
६७.	Raji	964	468	496
६८.	Byasi/Sauka	43	19	24
६९.	Amat	17	3	14

S.n.	Caste/ethinicity	Population		
		Total	Male	Female
७०.	Pattharkatta/ Kushwadiya	634	327	307
७१.	Kisan	27	13	14
७२.	Chidimar	61	33	28
७३.	Ranatharu	24	11	13
७४.	Baniyan	849	426	423
७५.	Gondh/Gond	1860	969	891
७६.	Khatik	993	484	509
७७.	Others	226	104	122
७८.	Foreigner	603	256	347
७९.	Not stated	54	24	30
	All Caste	459900	216766	243134

स्रोतः जनगणना, २०७८

१.२.६ भाषा

यस जिल्लामा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातीहरुले विभिन्न भाषाहरु बोल्ने गर्दछन् जुन तपसिल बमोजिम रहेको छ ।

Ancenstor Language	Population		
	Total	Male	Female
Total	459900	216766	243134
Nepali	145180	66614	78566
Maithili	654	330	324
Bhojpuri	2042	1065	977
Tharu	232632	109840	122792
Tamang	893	423	470
Nepalbhasha(Newari)	1651	782	869
Bajjika	38	15	23
Magar Dhut	8097	3745	4352
Doteli	187	110	77
Urdu	1306	627	679
Avadhi	45512	23026	22486
Yakthung/Limbu	22	9	13
Gurung	2126	952	1174
Baitadeli	89	52	37
Rai	58	21	37
Achhami	5754	2597	3157
Rajbanshi	22	10	12
Hindi	2667	1370	1297
Bajhangi	70	32	38
Chepang	23	10	13
Sunuwar	10	5	5
Magar Kham	383	178	205
Marwadi	21	12	9
Majhi	31	17	14
Bhujel	21	10	11

Ancenstor Language	Population		
	Total	Male	Female
Kumal	111	55	56
Darai	66	26	40
Bajureli	61	27	34
Bote	50	26	24
Ghale	47	21	26
Darchuleli	19	15	4
Raji	842	413	429
Dailekhi	5042	2279	2763
Khash	1425	706	719
Sanskrit	509	252	257
Musalman	551	280	271
Jumli	832	383	449
Sonaha	645	322	323
Others	196	100	96
Not stated	15	9	6

स्रोतः जनगणना, २०७८

१.२.७ धर्म/संस्कृति

विभिन्न धर्मावलम्बीहरू रहेको यस जिल्लामा हिन्दूहरूको जनसङ्ख्या ९३.४०४ प्रतिशत रहेको छ। अन्य धर्मावलम्बीहरूमा बौद्ध, इस्लाम, क्रिश्चियन इत्यादि रहेका छन्। २०७८ को जनगणना बमोजिम विभिन्न धर्मावलम्बीहरूको विवरण तलको तालिकामा देखाइएको छः

Area and sex	Total Population	Religion									
		Hindu	Bouddha	Islam	Kirat	Christian	Prakriti	Bon	Jain	Bahai	Sikha
Total	**459900**	**429565**	**3263**	**14363**	**12**	**12460**	**142**	**66**	**0**	**28**	**1**
Male	**216766**	**202598**	**1484**	**7068**	**7**	**5495**	**70**	**32**	**0**	**11**	**1**
Female	**243134**	**226967**	**1779**	**7295**	**5**	**6965**	**72**	**34**	**0**	**17**	**0**

स्रोतः जनगणना, २०७८

१.३ प्राकृतिक श्रोत साधन

१.३.१ बर्दिया चुरे क्षेत्रमा वनको अवस्था

बर्दिया जिल्लाको कूल क्षेत्रफल २०२५ वर्ग कि मि रहेकोमा जम्मा वन १२१६वर्ग ८२. किमी र वनको क्षेत्रफल ७०१३१ .हे ९०.रहेको छ । थप विवरण देहाय बमोजिम रहेको छः

उपयोगका आधारमा भुमीको वर्गीकरण

सन् २००१				सन् २०१४	
क्र.स.	विवरण	क्षेत्रफल(हे)	प्रतिशत	क्षेत्रफल(हे)	प्रतिशत
१	खेती योग्य जमीन	७५०००	३२.८	७५०००	३२.८
२	खेती गरिएको क्षेत्रफल	६०१००		६०१००	२९.६८
	सिंचित क्षेत्रफल			३६२००	५६.१५
	खेती गरीएको क्षेत्रमा बाली लगाईएको क्षेत्रफल			१,२५,१९५	
	जिल्लाको औसत बाली सघनता प्रतिशत			२०८.३१	
३	वन जङ्गल	१३७००	१७.१२	१,२१,६८२	
३.१	सामुदायिक वन	१०६३८.२०		१८,४२५.०८	
३.२	धार्मिक वन	५.९०		१३.६५	

सन् २००१				सन् २०१४	
क्र.स.	विवरण	क्षेत्रफल(हे)	प्रतिशत	क्षेत्रफल(हे)	प्रतिशत
३.३	नीजि वन	२७.९६			
३.४	राष्ट्रिय निकुञ्ज	९८०००		९८०००	
३.५	मध्यवर्ति क्षेत्रको वन			११,९७०.००	
३.६	राष्ट्रिय वन	१८,६९४.६ हे.		१८,६९४.६ हे.	
३.७	डिभिजन वन कार्यालय मातहतको वन क्षेत्र			२५५.८७ हे.	
४	चरन	९००	०.४३	९००	०.४३
५	नदी नालाहरूको क्षेत्रफल	१४९००	६.५	१४९००	६.५
जम्मा	जिल्लाको कुल क्षेत्रफल	२०२५००		२०२५००	

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय बर्दिया

सि.नं.	साविक गाविस र वडा नं.	हालको गाउँपालिकानगरपालिका/	क्षेत्रफल	क्षेत्राधिकार
१	बानियाभार१-	बारबर्दिया१-	२०.हे ६.	डिभिजन वन कार्यालय
२	बेलवा७-	बाँसगढी २-	३८६७.हे २.	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज क्षेत्र
३	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज		६६२४४हे १०.	

स्रोतः डिभिजन वन कार्यालय, बर्दिया

१.३.२ जलश्रोत

कृषि प्रधान मुलूकका लागि जल साधन सबैभन्दा महत्वपूर्ण प्राकृतिक साधन हो किनकि कृषि उधोग जस्ता आर्थिक क्षेत्रको विकास गर्न यसको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । भौगोलिक वनावटका कारण यस जिल्लामा धरातलीय जल साधन प्रचुर मात्रामा रहेको छ । यहाँका जलभण्डारहरु मूलतः नदीनाला र तालतलैयाहरु पर्दछन् । यस जिल्लामा बग्ने मुख्य नदी र खोलाहरुमा कर्णाली नदी गेरुवा नदी बबई नदी ओराही खोला बुढीखोला मानखोला डुडुवा नाला रेउखोला कुठरा लगनिया खोला आदि पर्दछन् । बाह्रै महिना पानी बग्ने यहाँका नदी र खोलाहरुबाट सिंचाईको सुविधा लिनसक्ने प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।

१.४ जनसंख्याको आकार तथा वितरण

जनगणना २०७८ अनुसार बर्दिया जिल्लामा कुल जनसंख्या ४,५९,९०० रहेको छ। जसमा पुरुषको जनसंख्या २,१६,७६६ जना र महिलाको जनसंख्या २,४३,१३४ जना छ। यस जिल्लामा कुल परिवार संख्या १,०६,३२६ छ। औषत घरपरिवारको आकार ४.३३ छ। जनघनत्व २२७ प्रति वर्ग कि.मि र बार्षिक जनसंख्या बृद्धि दर ०.७२ रहेको छ। यस जिल्लाको २०३८ देखि २०७८ सम्मको जनसंख्यालाई तालिकामा देखाइएको छ।

जनसंख्याको विवरण :

जनगणना (बर्ष)	जनसंख्या					बृद्धि प्रतिशत	घरधुरी संख्या	परिवारको औषत आकार
	कुल	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत			
२०३८	५९९०४४	२९०३१३	४८.४६	९५१६५	५१.५४	३.८५		७.५
२०४८	२९०३१३	१७४४५४	५०.७९	१४२३८६	५०.७९	३.७	४१२९८	७.०
२०५८	३८२६४९	१९२६५५	५०.३५	१८९९९४	५०.३५	२.७९	५९५६९	६.४२
२०६८	४२६५७६	२०५०८०	४८.०७	२२१४९६	५१.९३	१.०९	८३१४७	५.१३
२०७८	४५९९००	२१६७६६	४७.१	२४३१३४	५२.९	०.७२	१०६३२६	४.३३

स्थानीय तह अनुसारको जनसंख्या:

स्थानीय तह	परिवार संख्या	जम्मा जनसंख्या	पुरुष	महिला	परिवार को औसत आकार	लैङ्गिक अनुपात	वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर (%)	जनघनत्व
बढैयाताल गाउँपालिका	१२९६१	५२८१८	२४३८४	२८४३४	४.०८	८५.७६	०.९४	४५९
बाँसगढी नगरपालिका	१५०९१	६३२५२	२९३०७	३३९४५	४.१९	८६.३४	१.१९	३०७
बारबर्दिया नगरपालिका	१६८९७	७२५३३	३४१२६	३८४०७	४.२९	८८.८५	०.६२	३२१
गेरुवा गाउँपालिका	७७६२	३३५१४	१५३६३	१८१५१	४.३२	८४.६४	-०.३८	४२७
गुलरीया नगरपालिका	१६००२	७४५०५	३६७२७	३७७७८	४.६६	९७.२२	१.०७	६३०
मधुवन नगरपालिका	१२४४४	५०७३९	२३३१०	२७४२९	४.०८	८४.९८	०.८५	३९१
राजापुर नगरपालिका	१३६५९	६०८३१	२८६०७	३२२२४	४.४५	८८.७८	०.२०	४७९
ठाकुरबाबा नगरपालिका	११४६९	४९४२०	२२८७०	२६५५०	४.३१	८६.१४	१.०५	४७३
संस्थागत	४१	२२८८	२०७२	२१६	-	-	-	-
जम्मा	१०६३२६	४५९९००	२१६७६६	२४३१३४	४.३३	८९.१५	०.७२	२२७

घरको स्वामित्वको प्रकार अनुसार घरपरिवारको संख्या

ward	Total	Type of ownership			
		Owned	Rented	Institutional*	Other
Bansgadhi Municipality					
All wards	15091	14640	386	26	39
1	625	539	81	1	4
2	1613	1596	11	2	4
3	2156	2098	45	6	7
4	2185	2137	44	0	4
5	1874	1744	121	5	4
6	1693	1678	10	1	4
7	1015	1002	9	0	4
8	1943	1888	44	5	6
9	1987	1958	21	6	2
Barbardiya Municipality					
All wards	16897	16718	133	8	38
1	1532	1506	23	1	2
2	1231	1223	6	1	1
3	1570	1567	2	1	0

ward	Total	Type of ownership			
		Owned	Rented	Institutional*	Other
4	1468	1460	6	0	2
5	1316	1294	18	2	2
6	1594	1586	7	0	1
7	1666	1634	20	0	12
8	1569	1555	13	0	1
9	1774	1745	15	1	13
10	1905	1879	21	2	3
11	1272	1269	2	0	1
Thakurbaba Municipality					
All wards	11469	11054	298	26	91
1	1599	1438	160	0	1
2	1635	1624	4	5	2
3	1655	1568	49	5	33
4	1211	1176	22	6	7
5	1353	1342	5	2	4
6	880	868	9	3	0
7	865	862	1	1	1
8	959	959	0	0	0
9	1312	1217	48	4	43
Geruwa Gaunpalika					
All wards	7762	7661	37	10	54
1	1161	1140	7	6	8
2	1041	1034	5	0	2
3	1114	1076	10	0	28
4	1525	1519	1	2	3
5	1504	1493	9	1	1
6	1417	1399	5	1	12
Rajapur Municipality					
All wards	13659	13305	193	26	135
1	1378	1342	3	2	31
2	1341	1316	4	1	20
3	1348	1319	8	1	20
4	1926	1763	127	17	19
5	1481	1466	10	2	3
6	1408	1387	10	0	11
7	908	904	4	0	0
8	1181	1169	6	0	6
9	1098	1091	3	2	2
10	1590	1548	18	1	23
Madhuwan Municipality					
All wards	12444	11972	345	65	62

ward	Total	Type of ownership			
		Owned	Rented	Institutional*	Other
1	1272	1233	4	13	22
2	1117	1104	6	6	1
3	1049	998	18	31	2
4	1565	1460	95	4	6
5	1562	1549	5	0	8
6	1428	1357	62	3	6
7	1577	1545	19	2	11
8	1438	1321	107	5	5
9	1436	1405	29	1	1
Gulariya Municipality					
All wards	16002	15132	509	49	312
1	1416	1394	17	1	4
2	1253	1113	4	0	136
3	1091	1079	7	0	5
4	2071	1979	89	2	1
5	1239	1134	92	7	6
6	1161	931	194	21	15
7	1118	1032	68	11	7
8	1415	1389	18	4	4
9	1405	1305	3	2	95
10	1430	1401	2	0	27
11	1287	1266	10	1	10
12	1116	1109	5	0	2
Badhaiyatal Gaunpalika					
All wards	12961	12692	157	14	98
1	1514	1485	11	1	17
2	1620	1587	21	2	10
3	1608	1569	19	2	18
4	1403	1390	9	1	3
5	1132	1101	8	1	22
6	1411	1368	32	0	11
7	1335	1309	18	2	6
8	1535	1481	38	5	11
9	1403	1402	1	0	0

Number of households by type of foundation of housing unit

ward	Total	Type of foundation				
		Mud bonded bricks/ stone	Cement bonded bricks/ stone	Reinforced Cement Concrete with pillars	Wooden pillars	Other
Bansgadhi Municipality						
All wards	15091	6167	5307	2255	913	449
1	625	196	239	148	38	4
2	1613	1059	443	35	35	41
3	2156	876	798	303	79	100
4	2185	851	803	248	99	184
5	1874	550	738	464	43	79
6	1693	741	438	350	159	5
7	1015	494	333	73	115	0
8	1943	666	804	303	148	22
9	1987	734	711	331	197	14
Barbardiya Municipality						
All wards	16897	7707	4702	1826	2538	124
1	1532	584	403	92	448	5
2	1231	494	304	162	270	1
3	1570	731	370	153	248	68
4	1468	392	351	275	450	0
5	1316	792	243	189	90	2
6	1594	714	516	92	262	10
7	1666	916	445	137	158	10
8	1569	454	761	148	204	2
9	1774	694	616	243	220	1
10	1905	1139	416	221	106	23
11	1272	797	277	114	82	2
Thakurbaba Municipality						
All wards	11469	3073	4759	1731	1769	137
1	1599	198	739	497	154	11
2	1635	726	553	187	162	7
3	1655	385	731	260	276	3
4	1211	387	615	76	128	5
5	1353	590	539	80	142	2
6	880	78	292	234	262	14
7	865	258	370	106	55	76
8	959	266	386	149	140	18
9	1312	185	534	142	450	1
Geruwa Gaunpalika						
All wards	7762	394	1463	1070	4819	16

ward	Total	Type of foundation				
		Mud bonded bricks/ stone	Cement bonded bricks/ stone	Reinforced Cement Concrete with pillars	Wooden pillars	Other
1	1161	22	228	184	725	2
2	1041	9	216	76	739	1
3	1114	165	278	148	523	0
4	1525	24	307	157	1028	9
5	1504	166	204	265	866	3
6	1417	8	230	240	938	1
Rajapur Municipality						
All wards	13659	914	2269	1766	8677	33
1	1378	38	342	205	791	2
2	1341	12	153	139	1036	1
3	1348	19	197	169	962	1
4	1926	33	335	524	1017	17
5	1481	251	205	121	899	5
6	1408	28	225	153	1002	0
7	908	5	202	46	651	4
8	1181	183	251	138	609	0
9	1098	90	112	112	781	3
10	1590	255	247	159	929	0
Madhuwan Municipality						
All wards	12444	3775	4827	1743	2033	66
1	1272	112	277	122	760	1
2	1117	447	387	76	204	3
3	1049	336	320	53	339	1
4	1565	872	363	131	195	4
5	1562	323	862	161	188	28
6	1428	213	587	561	67	0
7	1577	593	708	95	156	25
8	1438	227	722	400	87	2
9	1436	652	601	144	37	2
Gulariya Municipality						
All wards	16002	5599	5851	1114	3131	307
1	1416	662	467	115	167	5
2	1253	288	468	71	325	101
3	1091	366	407	6	306	6
4	2071	648	779	391	224	29
5	1239	402	739	20	78	0
6	1161	302	706	120	31	2
7	1118	507	487	32	88	4

ward	Total	Type of foundation				
		Mud bonded bricks/ stone	Cement bonded bricks/ stone	Reinforced Cement Concrete with pillars	Wooden pillars	Other
8	1415	621	457	107	170	60
9	1405	471	306	22	593	13
10	1430	276	392	65	697	0
11	1287	635	279	105	229	39
12	1116	421	364	60	223	48
Badhaiyatal Gaunpalika						
All wards	12961	5724	4454	1518	752	513
1	1514	882	416	128	52	36
2	1620	746	645	157	51	21
3	1608	452	532	347	200	77
4	1403	566	407	140	37	253
5	1132	582	356	121	70	3
6	1411	822	319	211	27	32
7	1335	655	514	95	56	15
8	1535	433	808	271	19	4
9	1403	586	457	48	240	72

१.५ उद्योग/व्यवसाय/आर्थिक गतिविधि

औद्योगिक विकासमा दृष्टिकोणले बर्दिया जिल्लामा उद्योग कलकारखानाहरुको संख्या उल्लेख्य रुपमा रहेको पाइदैन । खाद्यान्न उत्पालनमूलक तथा ,फर्निचर ,पर्यटन,क्रसर ,इट्टा ,जुस ,डिस्ट्रलरी ,पानी ,चाउचाउ ,कृषिजन्य उद्योगहरु संचालनमा रहेको पाईन्छ ।

१.६ बर्दिया जिल्लामा क्रियाशिल राजनीतिक दल र विश्लेषण

बर्दिया जिल्लामा देहाय बमोजिमका राजनीतिक दलहरु जिल्ला निर्वाचन कार्यालयमा दर्ता भएको देखिन्छ।

क्र.स.	पार्टीको नाम	नामथर	पद	सम्पर्क नं.
१	नेपाली कांग्रेस	अरुण प्रताप सिह राठौर मिनराज चौधरी	सभापति सचिव	९८५१०७४८१७ ९८५११६६६८६
२	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी) एमाले(	लालबहादुर श्रेष्ठ	अध्यक्ष	९८४४८१४९८४

क्र.स.	पार्टीको नाम	नामथर	पद	सम्पर्क नं.
		शालिकराम अधिकारी	उपाध्यक्ष	९८५८०२७१०६
३	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी) माओबादी केन्द्र(	भवनकुमार थारु लक्ष्मी प्रसाद भट्टराई	अध्यक्ष सदस्य	९८५८०२०९७१ ९८५८०२५८९८
४	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी एकीकृत समाजबादी	प्रेम पोखेल डिलबहादुर केसी	अध्यक्ष उपाध्यक्ष	९८५८०३३४१५ ९८४८२९४०९७
५	राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी	ओम प्रकाश बस्यौला प्रवेश भुसाल	अध्यक्ष सदस्य	९८२२५३१२०७ ९८४९२९६४२१
६	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	भिमबहादुर बोहरा	अध्यक्ष	९८४८०३५६०९
७	जनता समाजबादी पार्टी नेपाल	मोहनलाल चौधरी कृष्णप्रसाद यादव	अध्यक्ष के.स.	९८४८०२२९०६ ९८५८०७३९०
८	लोकतान्त्रिक समाजबादी पार्टी नेपाल	सुरेश सुक्ला केशवकुमार यादव	अध्यक्ष के.प्र.	९८४८०६६३२८ ९८४८०४२२७७
९	नागरिक उन्मुक्ति पार्टी	सोमइ थारु ठाकुर सिंह थारु	अध्यक्ष सदस्य	९८६८१४१५६० ९८५८०७३९७४
१०	जनमत पार्टी	सोहराब पठान मंगरे गोडिया	अध्यक्ष सदस्य	९८०२५७००२९ ९८४८२३८३२६
११	राष्ट्रिय जनमोर्चा पार्टी	युवराज ढकाल	अध्यक्ष	९८४८०१२०६४
१२	नेश्नलिष्ट पिपल्स पार्टी	कर्ण कमल केसी	सभापती सचिव	९८६९९८५६६६ ९७४२४५३२८१

(क) जिल्लाको परिचय

१.१. पृष्ठभूमिः

बर्दिया नेपालको लुम्बिनी प्रदेशमा अवस्थित एक जिल्ला हो। यो जिल्लाको पूर्वमा बाँके, पश्चिममा कैलाली, उत्तरमा सुर्खेत र सल्यान तथा दक्षिणमा भारतको उत्तर प्रदेश पर्दछ। कुल क्षेत्रफल २०२५ वर्ग किलोमिटर मध्ये अधिकांस भूतराईको समत (%६८.७६) भाग-ल जमिनले ओगटेको छ भने बाँ्की भाग र्दछ। चुरे पर्वत प (%३१.२७) पहिले आदिवासी थारुहरूको बाहूल्यता रहेको यो जिल्लामा पछिल्ला दिनहरूमा वाह्य जिल्लाहरूबाट बसाई सराई गरी आउनेको भिडले गर्दा जातीय विविधता रहेको छ

मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको दक्षिण-पश्चिम, भारतको उत्तरप्रदेश राज्यको बहराइच जिल्लासंग सीमा जोडिएको बर्दिया जिल्ला २०२५ बर्ग कि.मी. मा फैलिएको छ । वि.स.१९१४ मा भारतमा भएको सिपाही विद्रोहको समस्या समाधान गर्न तत्कालिन प्रधानमन्त्री श्री ३ जंगबहादुर राणाले ईष्ट ईण्डिया कम्पनीलाई सहयोग गरेवापत वि.स. १८७३ को सुगौली सन्धिबाट गुमेको भु–भाग मध्ये वि.स. १९१७ मा बाँके, बर्दिया, कैलाली र कञ्चनपुर नेपाललाई फिर्ता आएकोले बर्दिया लगायतका उपरोक्त जिल्लाहरुलाई नयाँ मुलुकको रुपमा चिनिएको छ। यस जिल्लाको नाम बर्दिया रहनुको पछाडी विभिन्न जनश्रुति, धार्मिक एवम् पौराणीक आख्यानहरु रहेको पाइन्छ । ति मध्ये केही यस प्रकार छन् ।

- स्थानिय थारु भाषामा गाई गोरुलाइ वलिबर्द भनिने र यहाँको गाई गोरु राम्रो मोटाघाटा र बलिया हुने हुँदा यो ठाँउलाई वलिबर्द भनिएकोमा पछि अपभ्रंस भई बर्दिया भएको र यसै आधारमा जिल्लाको नामकरण गरिएको मानिन्छ । ऐश्वर्य र सम्वृद्धिको प्रतिकका रुपमा रहेको गोरुलाई संस्कृत भाषामा पनि वलिबर्द नै भनिन्छ ।
- पदनाह गा.वि.स.मा वारवर्दिया भन्ने गाँउ छ, पहिले यसै ठाँउमा हरिहर राजाको दरबार थियो । वर्दियामा खेतिको लागि उन्नत जमिन भएको कारण बाहिरबाट बसाई सराई गरी यसै ठाउँमा आउन थाले र यो ठाउँ प्रसिद्ध हुन थाल्यो, अन्तमा यसै ठाउँको नामबाट बर्दिया जिल्ला नामाकरण रहन गएको हो भन्ने भनाई छ ।
- थारु भाषामा गाईगोरु पाल्नेलाई वर्दवा भनिन्छ . वर्दिया जिल्लामा गाईगोरुलाई प्रशस्त चरनक्षेत्र भएकोले धेरै गाई गोरु पाल्ने र वर्दवाहरु धेरै बसोबास गर्ने भएकाले पछि वर्दवा बाट अपभ्रंस भई बर्दिया जिल्ला नामकरण रहेको हो भन्ने पनि भनाई छ ।

यसको ६८.७६ प्रतिशत भू-भाग तराईको समथर भू-भागले ओगटेको छ भने बाँकी ३१.२४ प्रतिशत भू-भाग चुरे पर्वतमा समेटिएको छ। कूल ४८.३९ प्रतिशत भू-भाग राष्ट्रिय बनजंगल, सामुदायिक बन एवम् निजी बनपैदावरले ढाकेको यस जिल्लालाई हरियाली जिल्लाको उपमा दिन सकिन्छ। जैविक विविधता, दुर्लभ वन्यजन्तु कृष्णसार संरक्षण, देशकै ठूलो कर्णाली नदी, धार्मिक-भाषिक विविधता, अन्न भण्डार, विविध धार्मिक पर्यटकीय स्थल, धार्मिक सास्कृतिक सहिष्णुता समाज समेतले बर्दियाको चिनारी दिइरहेको छ ।

१.२. भौगोलिक अवस्थितिः

अवस्थिति :-	अक्षांश २८°.१७" उत्तर देखि २८°.३९"उत्तरसम्म देशान्तर ८१°.३" देखि ८१°.४१" पूर्वसम्म
क्षेत्रफल :-	२०२५ वर्ग कि.मी
औसत लम्बाइ :-	६४ कि.मी.
औसत चौडाइ :-	३५.७१ कि.मी.
उचाई :-	समुद्र सतहबाट १३८ मी. देखि १२७९ सम्म

सीमानाः

पूर्व :-	बाँके जिल्ला,
पश्चिम :-	कैलाली जिल्ला,
उत्तर :-	सुर्खेत र सल्यान जिल्ला,
दक्षिण :-	भारत उत्तरप्रदेश अन्तर्गत बहराइच जिल्ला

१.३. जलवायुः

वायु :- शीतोष्ण, उष्ण,
बायुको बेग :- ३ कि.मी. प्रतिघण्टा,
औषत बर्षा :- २०५० मी.मी.अधिकतम(बार्षिक)
१११८ मी.मी. न्यूनतम (बार्षिक)
सापेक्षिक आद्रता :- ७१.४
औषत तापमान :- ४५° से.अधिकतम
९.६° से.न्यूनतम

१.४. भू-उपयोग :

क्षेत्रफल :-२,०२,५०० हे.
निकुञ्ज :-९८,००० हे. (४८.३९%)
वनक्षेत्र :-१,२१,६८२ हे. (निकुञ्ज सहित)
खेतीयोग्य जमीन :- ७५,००० हे.
खेती गरिएको जमीन :-६०,१०० हे.
सिंचित क्षेत्र :- ३६,२००० हे.(५६.१५%)
नदी, नाला, जलाशय :-१४९८.५ हे.
चरन :- ९०० हे.

पर्यटकीय सम्भावना बोकेका वर्दिया जिल्लाका विभिन्न स्थानहरू

१.५. प्रमुख ताल/तलैया/नदीहरु :-

तालहरु :- बढैया, कृष्णसार, सतखलवा, भग्रैया, अनौहवा, लक्ष्मणा, ताराताल, बकैया आदि ।
नदीहरु :- कर्णाली, गेरुवा, बबई, भादा, मानखोला आदि ।

२. राजनैतिक विभाजन

२.१. जनसंख्या स्थितिः-(२०६८ सालको जनगण्ना अनुसार)

महिला :-	२,२१,४९६
पुरुष :-	२,०५,०८०
जम्मा :-	<u>४,२६,५७६</u>
परिवार आकार :-	५.१३
जनघनत्व :-	२११

बृद्धिदर :- १.०९

कूल साक्षरता प्रतिशत :- ६५.७

पुरुष : ७३.५

महिला : ५७.९

मातृ मृत्युदर(प्रतिहजार) :- २.५

शिशु मृत्युदर(प्रतिहजार) :- ३४.४

जनगणना	जनसख्या					बृद्धि प्रतिशत	घरधुरी संख्या	औषत परिवारको आकार
	कुल	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत			
२०३८	५९९०४४	२९०३१३	४८.४६	९५१६५	५१.५४	३.८५		७.५
२०४८	२९०३१३	१७४४५४	५०.७९	१४२३८६	५०.७९	३.७	४१२९८	७.०
२०५८	३८२६४९	१९२६५५	५०.३५	१८९९९४	५०.३५	२.७९	५९५६९	६.४२
२०६८	४२६५७६	२०५०८०	४८.०७	२२१४९६	५१.९३	१.०९	८३१४७	५.१३

स्रोत : केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग

: जनसंख्याको अवयव तुलनात्मक विश्लेषण

सि.नं.	विवरण	जिल्लास्तर		राष्ट्रियस्तर
		२०५८	२०६८	
१.	महिलाको जनसंख्या	१८९,९९४	२२१४९६	
२.	पुरुषको जनसंख्या	१९२,६५५	२०५०८०	
३.	जम्मा जनसंख्या	३८२,६४९	४२६५७६	
४	लैंगिक अनुपात प्रतिशय महिलामा पुरुष	१०१.४०	९२.६	९४.२
५.	परिवार संख्या	५९,५६९	८३१४७	
६.	औसत परिवार संख्या	६.४२	५.१३	४.३२
७.	वार्षिक जनसंख्या बृद्धि दर प्रतिशत	२.७६	१.०९	१.३५
८.	जनसंख्या दोब्बर हुन लाग्ने समय	२५वर्ष १महिना		
९.	जनघनत्व जना प्रति वर्ग कि.मि	. १८९	२११	१८०
१०.	शहरी जनसंख्या प्रतिशत	१२.०२	१३.४	१७.०७
११.	ग्रामिण जनसंख्या प्रतिशत	८७.९८	८६.६	८२.९३
१२.	कोरा जन्मदर प्रति हजारमा	३३.०६		२४.३
१३.	कूल प्रजनन् दर	५.५		२.६
१४.	औसत आयु दुवै	६१.४१ बर्ष	६८.२	
१५.	औसत आयु महिला	६१.०१ बर्ष	६९.१	
. १६.	औसत आयु पुरुष	५९.८२ बर्ष	६७.३	
१७.	कोरा मृत्युदर प्रतिहजार			९.६
१८.	शिशु मृत्युदर प्रतिहजार	३४.४		४६
१९.	वाल मृत्युदर प्रतिहजारमा	८०.३९		५४
२०.	मातृ मृत्युदर प्रति हजारमा	२.५ प्रतिशत		
२१.	विदेशीमुलुकमा जाने जनसंख्या	८,१६८ जना	२५०४४	
२२	विदेशी मुलुकमा जाने पुरुष	७,२५७ जना	२१७१९	
२३	विदेशी मुलुकमा जाने महिला	९११ जना	३३२५	
२४	आश्रित अनुपात कूल	८७.७१ प्रतिशत		
	आश्रितअनुपात वालवालिका	७८.२५ प्रतिशत		
	आश्रित अनुपात बृद्ध	९.४८ प्रतिशत		
२५	अपाङ्गको कूल जनसंख्या	२,४१२ जना	८१९७	५१३३२१
	अपाङ्ग पुरुषको जनसंख्या	११४४ जना	४३७७	
	अपाङ्ग महिलाको जनसंख्या	१२६८ जना	३८२०	

सि.नं.	विवरण	जिल्लास्तर		राष्ट्रियस्तर
		२०५८	२०६८	
२६	मानव विकास सुचकाङ्क	०.३०४	०.४	
२७	मानव विकास सुचकाङ्कको स्थान		५० औं	
२८	मानव गरिवी सुचकाङ्क		४३.२	

स्रोत : केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग

२.२. प्रशासनिक विभाजन:

प्रदेश नं ५
गाउपालिका: २
नगरपालिका: ६
जिल्लाको सदरमुकाम: गुलरिया

स्थानियतहको विभाजन

संघिय संरचना अनुसार वर्दिया जिल्लाको स्थानियतहको विभाजन साविकका नगर र गाका .स.वि. टेरवडाहरूलाइ समे ६ नगरपालिका र २ वटा गाउँपालिकामा विभाजन गरिएको छ । जसलाइ निम्नानुसार उल्लेख गरिएकाे छ ।

१. नामः **गुलरिया नगरपालिका**

तत्कालिन गुलरिया मथुराहरद्वार, साबिक माेहम्मदपुर गामिलाएर र खैरापुर गाविस लाई .स.बि. सालमा गुलरिया नगरपालिकाको घोषणा भएको हो २०७३ .स.वि| कुल घरपरिवार संख्या १६००२ रहेको यस नपा . मा कुल जनसंख्या ७४५०५ रहेको छ जस मध्ये ३६७२७ पुरुष र ३७७७८ महिला रहेका छन् | गुलरिया नगरपालिका तराई क्षेत्रमा पर्दछ र समुन्द्र सतह देखि १४५ मि उचाईमा रहेको छ | यो नगरपालिका लुम्बिनी प्रदेश स्थित बर्दिया जिल्ला मा पर्दछ|

सिमाना पूर्व मा बढैयाताल गाउँपालिका,पश्चिममा मधुवन नगरपालिका उत्तरमा बाराबर्दिया नगरपालिका र दक्षिणमा भारतको उत्तर प्रदेश रहेका छन । गुलरिया नगरपालिका नदीको (बहराईच जिल्ला) वस्थितबेसिन क्षेत्रमाअ, मलिलो तथा सिंचित भुमि, तराइको सम्म भूभाग तथा पुर्व पश्चिम राजमार्गबाट नजिक रहेको शहर भावी विस्तारका लागि समेत सम्भावना बोकेको शहर हो |

कर्णाली नदि प्रणालीको साखा नदीको रुपमा रहेको बबई बर्दिया राष्ट्रिय निकुन्ज हुदै यस नगरको पूर्वी सिमाना भएर बग्दछ |त्यसै गरि यस नगरको पश्चिम भागलाई सर्जु नदीले सिंचित गरेको छ |गुलरियाको अधिकतम तापक्रम ४२ डिग्री सेल्सियस र न्यूनतम तापक्रम ७डिग्री सेल्सियस रहेको ७. .मि १०५०छ भने औसत बार्षिक वर्षा मि रहेको छ |

केन्द्रः साविक गुलरिया नगरपालिकाको कार्यालय

जनसङ्ख्याः ७४५०५

क्षेत्रफलः ११८(.मि.वर्ग कि) २१.

वडा संख्याः १२

वडा नं.	**समावेश भएका साविक गा.वि.स./न.पा.हरू**	**साविक वडा नं.**	**क्षेत्रफल**	**जनसङ्ख्या**
१	गुलरिया	१,३		
२	गुलरिया	२		
३	गुलरिया	४		
४	गुलरिया	५,७		
५	गुलरिया	६		
६	गुलरिया	८		
७	गुलरिया	९		
८	गुलरिया	१०,११		
९	गुलरिया	१२		
१०	गुलरिया	१३,१४		
११	महम्मदपुर	१५-,७		

१२	महम्मदपुर	६,८,९		

२. नामः <u>मधुवन नगरपालिका</u>

नेपालको लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत बर्दिया जिल्लामा पर्ने मधुवन नगरपालिका नेपाल सरकार गतेको निर्णयानुसार गठन भएको नगरपालिकाहरू २७साल फाल्गुन २०७३को मिती (मन्त्रिपरिषद्) मध्ये एक नगरपालिका हो | साबिकका सानोश्री, ताराताल , सुर्यपट्वा र ढोढरी सहित ४ गा समाहित गरि यो नगरपालिकाको निर्माण भएको छ.स.बि.| यो नगरपालिका बर्दिया जिल्लाको सदरमुकाम गुलारियाबाट ६ किदुरीमा पश्चिम दक्षिणमा अवस्थित छ र यस नगरपालिकाको .मि. पूर्वमा बारबर्दिया नगरपालिका,पश्चिममा राजापुर नगरपालिका र छिमेकि मुलुक भारत , उत्तरमा बर्दिया राष्ट्रिय निकुन्ज र ठाकुरबाबा नगरपालिका र दक्षिणमा गुलारिया नगरपालिका र छिमेकि मुलुक भारत सँग सिमाना जोडिएको छ|

यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल १२९.वर्ग कि ७३.मिरहेको छ . यो नगरपालिका अक्षांश २६°२१’ उत्तर देखि २९°७’ उत्तर सम्म र देशान्तर ८०°२१’ पूर्व देखि ८१°१०’ पूर्व सम्म छ भने समुन्द्र सतहबाट उचाई १७५ मिटर रहेको छ | यस नगरपालिकामा १२४४४ घरधुरीमा कुल जनसंख्या ५०७३९ रहेको छ | हाल यस नगरपालिकामा ९ वटा वडा रहेका छन् | मधुवन नको अधिकांश खेतीयोग.पा.्य जमिन समथर भएकोले माटोको बनावटमा धेरै समानता पाइन्छ | दोमट र चिम्टाईलो माटो पाईने यस नमा .पा. उर्बर भूमिको प्रचुरताले गर्दा कृषि उत्पादन भएको पाइन्छ|

केन्द्रः साविक सानोश्रीराराताल नगरपालिकाको कार्यालय

जनसङ्ख्याः ५०७३९

क्षेत्रफलः १२९(.मि.वर्ग कि) ७३.

वडा संख्याः ९

वडा नं.	समावेश भएका साविक गा.वि.स./न.पा.हरू	साविक वडा नं.	क्षेत्रफल	जनसङ्ख्या
१	सूर्यपट्वा	१५-		
२	सूर्यपट्वा	६९-		
३	ढोढरी	४,९		

४	ढोढरी	१३-,५८-		
५	सानोश्रीराराताल	१,२		
६	सानोश्रीराराताल	४,५		
७	सानोश्रीराराताल	३,७		
८	सानोश्रीराराताल	६		
९	सानोश्रीराराताल	८,९		

३. नामः राजापुर नगरपालिका

नेपालको लुम्विनी प्रदेश अन्तर्गत बर्दिया जिल्लामा पर्ने राजापुर नगरपालिका भौगोलिक हिसाबले २८° २१" २५१६.' देखि २८° २९' ४३" उत्तरी आक्षांश र ८१° ३' २५६३." देखि ८१° १२' ५२" सम्म पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ । समुद्र सतहबाट १४२ मिटर देखि १५४ मिटर सम्मको उचाइमा अवस्थित राजापुर नगरपालिका ऐतिहासिक तथा धार्मिक महत्व बोकेको एउटा प्रमुख कृषि क्षेत्र हो ।
१२७.वर्ग ०८.कि क्षेत्रफल रहेको यस नगरपालिकाको उत्तरमा गेरुवा गाउँपालिका र कैलाली .मी.जिल्ला, पश्चिमतिर कैलाली जिल्ला, दक्षिणमा भारत र पूर्वमा मधुवन नगरपालिका रहेका छन् । राजापुर नगरपालिकालाई २०७१ पौष २५ गते साविकको दौलतपुर, नयाँगाउँ, राजापुर, बदलापुर, भिम्मापुर र मानपुर टपरा गा वडा सहितको राजापुर नगरपालिका घोषणा गरीएको १९समावेश गरी .स.वि.थियो भने मिति २०७३ फागुन २२ गते साविकको राजापुर नसमावेश गरि .स.वि.र खैरिचन्दनपुर गा .पा. वडा कायम गरेको छ । १०जम्मा

यस नगरपालिकाको नाम राजापुर रहनुको कारण विभिन्न जनविश्वास र ऐतिहासिक पृष्ठभुमि रहेका छन् । कहिले गोलामण्डी, कहिले राजापुर नाम भएको यस ठाउँमा राजाराम कुर्मीको नामबाट राजापुर भएको हो भन्ने कथन रहेको छ भने अर्को कथन अनुसार यस ठाउँमा पहिला ठकुरी जातिका राजारजौटाहरुले बसोबास गर्थे पछि राजा राजा हुंदै राजापुर भएको हो भन्ने विश्वास पाइन्छ ।

नगरपालिकामा पठनपाठनका लागि २९ वटा आधारभुत १)–५(, ९ वटा आधारभुत १)–८(, ६ वटा मा .वि. १)–१०१) .वि.वटा मा ६र (–१२वटा बालविकास केन्द्रहरु ७५वटा विद्यालय र ५०गरी जम्मा (या जिल्लामा नयाँ गठन भएका नगरपालिकाहरुमा धैरै सम्भावना शिक्षण संस्थाहरु रहेका छन् । बर्दि बोकेको नगरपालिकाको रुपमा राजापुर नगरपालिका त छँदैछ यसका अतिरिक्त सचेत राजनैतिक

दल र उत्प्रेरीत नगरवासी समेत यो नगरपालिकाका दरिलो अनि दीगो विकासको श्रोतका रुपमा रहेका छन् ।

यस नगरपालिकामा विभिन्न जातजाती तथा धर्म मान्ने व्यक्तिहरुको बसोबास रहेको छ । जनगणना २०७८ अनुसार कुल जनसख्या ६०८३१ मध्ये महिला ३२२२४ र पुरुष २८६०७ छन । यस नगरपालिकामा विभिन्न जातजाती तथा धर्म मान्ने व्यक्तिहरुको बसोबास रहेको छ । सबैभन्दा बढी तराई जनजाति, दोस्रोमा पहाडी ब्राम्हणत्रीक्षे/ र तेस्रोमा पहाडी दलित हरुको बसोबास रहेको छ ।

शहरी र ग्रामिण क्षेत्रको रुपमा रहेको नगरमा ब्यापार, उद्योग, कलकारखाना, प्राकृतिक श्रोत तथा सामाजिक महत्वका क्षेत्रहरु रहेका छन् । औषत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा रहेको छ र स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको अर्को मुख्य श्रोतको रुपमा वैदेशिक रोजगारी पनि एक हो । परम्परागत प्रणालीको कृषि व्यवसायको विकल्प खोजिरहेका यहाँका बासिन्दा आधुनिक जीवनशैलीमा समेत रमाउन थालेका छन् ।

स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने क्रम अत्यधिक बढिरहेको छ । विगतमा योजनाबद्ध विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा कठिनाई तथा आवश्यक आर्थिक व्यवस्थापनमा कठिनाई हुनुले यस नगरपालिका क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन सकिरहेको देखिँदैन । विभिन्न समुदाय, जातजातीका मानिसको बसोबास रहेको यस क्षेत्रमा विभिन्न चाडपर्व मनाउने गरिन्छ । दशैं, तिहार, माघि, होलि, गौरा, कृष्णजन्माष्टमी, बकरइद, आईतबारी, छठपर्व, बुद्धजयन्ती, क्रिष्मस आदि यहाँका प्रमुख चाडपर्वको रुपमा रहेको पाईन्छ ।

केन्द्रः साविक राजापुर नगरपालिकाको कार्यालय

जनसङ्ख्याः ५९५५३

क्षेत्रफलः १२७(.मि.वर्ग कि) ०८.

वडा संख्याः १०

वडा नं.	समावेश भएका साविक गा.वि.स./न.पा.हरू	साविक वडा नं.	क्षेत्रफल	जनसङ्ख्या
१	राजापुर	१,२		
२	राजापुर	३,४		

३	राजापुर	५,६,१०		
४	राजापुर	११,१२		
५	राजापुर	७९-		
६	राजापुर	१६,१७		
७	राजापुर	१३		
८	राजापुर	१४,१५		
९	राजापुर	१८,१९		
१०	खौरिचन्दनपुर	१९-		

४. नामः ठाकुरबाबा नगरपालिका

लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत बर्दिया जिल्लाको साविकका बगनाह र नेउलापुर गालाई समेटेर .स .वि . मिति २०७२ साल आश्विन ०२ मा बबई नगरपालिका स्थापना भएको र पछि शिवपुर र ठाकुरद्वारा गा २७साल फाल्गुण २०७३ .सं .लाई समेत समेटेर ठाकुरबाबा नगरपालिकाको स्थापना वि .स .वि . .नगरपालिका बर्दिया जिल्ला क्षेत्र नं मा भएको हो। सङ्घीय प्रणालीअनुसार योर मा र प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्रको आधारमा क्षेत्र नंमा पर्दछ। भौगोलिक हिसाबमा यस नगरपालिकाको पूर्व (क) २ ., पश्चिम र उत्तरमा बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज पर्दछ भने दक्षिणमा मधुवन नगरपालिका पर्दछ।

२८ डिग्री २३ मिनेटदेखि २८ डिग्री २३ मिनेट उत्तरी अक्षांशसम्म र ८१ डिग्री ११ मिनेटदेखि ८१ डिग्री १९ मिनेट पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १०४वर्ग किलोमिटर ५७. वटा वडामा विभाजन गरिएको यस नगरपालिकाको ९रहेको छ। प्रशासनिक रुपमा ५३४र जनघनत्व २२पुरुषः) ४९४२०अनुसार २०७८ जनसङ्ख्या जनगणना,८७० र महिलाः २६,५५० (रहेको छ भने कुल घरधुरीको सङ्ख्या ११,४६९ रहेको छ।

समुन्द्र सतहबाट सरदर १७५ मिटरको उचाईमा रहेको यस नगरपालिकाको औषत न्यूनतम तापक्रम ८ डिग्री सेल्सियस र अधिकतम तापक्रम ४३ डिग्री सेल्सियस रहेको छ भने औषत वार्षिक वर्षा ११२० मिलिलिटर हुने गरेको छ। जिल्ला सदरमुकाम गुलरियाबाट २२ किलोमिटर उत्तर पश्चिममा अवस्थित यस नगरपालिका पूर्वपश्चिम राजमार्ग तथा हुलाकी मार्गसँग जोडिएको छ। यस नगरपालिका अन्तर्गत -पर्ने मुख्य बजार क्षेत्रहरु भुरिगाउँ, बगनाह, शाहीपुर, बकुवा तथा ठाकुरद्वारा रहेका छन्।

केन्द्रः साविक बबई नगरपालिकाको कार्यालय

जनसङ्ख्याः ४९४२०

क्षेत्रफलः १०४(.मि.वर्ग कि) ५७.

वडा संख्याः ९

वडा नं.	समावेश भएका साविक गा.वि.स./न.पा.हरू	साविक वडा नं.	क्षेत्रफल	जनसङ्ख्या
१	बबई	१,२		
२	बबई	३,४		
३	बबई	५,७		
४	बबई	६,९		
५	बबई	८,१०		
६	शिवपुर	१७-		
७	शिवपुर	८,९		
८	ठाकुरद्वारा	१४-		
९	ठाकुरद्वारा	५९-		

५. नामः **<u>बाँसगढी नगरपालिका</u>**

नेपालको लुम्बिनी प्रदेश को बर्दिया जिल्लामा पर्ने यो बाँसगढी नगरपालिका नेपाल सरकार ६१गतेको निर्णयानुसार देशभरी गठन भएका १६साल मंसिर २०७१को मिति (मन्त्रीपरिषद्) नगरपालिकाहरू मध्ये एक नगरपालिका हो । साविक बेलुवा, मोतिपुर र डेउढाकला सहित ३ गाविस समाहित गरि यो नगरपालिकाको निर्माण भएको यो नगरपालिका बर्दिया जिल्लाको सदरमुकाम गुलरियाबाट २५ किउत्तर पूर्वमा .मी. अवथिस्त छ र पूर्व पश्चिम राजमार्ग यस नगरपालिका बीच हुँदै गरुको छ ।

पूर्वमा सल्यानको काप्रेचौर, मानखोला (बाँके), पश्चिममा ग्याङ नदी (बार बर्दिया नगरपालिका), उत्तरमा बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र दक्षिणमा बढैया ताल गाउँपालिका सँग यो नगरपालिका जोडिएको छ । उत्तरमा केहि चुरे क्षेत्र र दक्षिणमा तराई रहेको यस नगरपालिकाको अन्य बिष्तृत विवरण देहाय अनुसार रहेको छ । नगरपालिकाको क्षेत्रफल २०६ वर्ग कि१३डिग्री २८रहेको छ भने अक्षांश .मी.' उत्तर देखि २८ डिग्री २४' उत्तर सम्म, देशान्तर ८१डिग्री २५' पूर्व देखि ८१डिग्री ४६' पूर्व सम्म रहेको छ ।

बर्दिया जिल्लामा बर्दिया राष्टिय निकुञ्ज स्थापना हुनु पुर्व यहाँका थारु जातिमा ससुराली जाँदा सूपो लिनुपर्ने परम्परा रहेको थियो । सूपो बनाउन जंगलतिरबाट बाँस लिएर आई हाल बाँसगढी बजार क्षेत्रमा बसी बाँसको चोया बनाउने काम गरेकोले बाँसगढी नाम रहन गएको स्थानीय मानिसहरुको भनाई रहेको छ । त्यसैगरी यस नगरपालिकाको वडा नंमा पर्ने बाँसगढी गाउँमा पहिले बाँसको ५ . रहेको हुँदा पछि गएर बाँसगढी हुन गएको एकाथरीको भनाई घारीरहेको छ । यसैगरी रेउकुलो नामबाट चर्चित पुराने गीतमा बाँसगढी गाउँ भन्ने उल्लेख भएको हुँद यो ठाउँको नाम बाँसगढी हुन गएको भन्ने पनि भनाई छ ।

बाँसगढी नगरपालिका समुद्र सतह देखि१५४ मीको हावापानी उष्ण उचाइमा रहेको छ । यस क्षेत्र . मनसुनी देखि समशितोष्ण प्रकारको रहेको छ । वार्षिक सरदर वर्षा ११३० मिहुने गरेको यस .मि. ७.डीग्री सम्म पुग्ने गर्दछ भने न्यूनतम तापक्रम ४३नगरपालिका क्षेत्रको अधिकतम तापक्रम ५ डिग्री सेल्सियसमा झर्ने गर्दछ ।

बबई नदी, ग्याङ नदी, मान खोला, डुन्डुवा खोला, घट्टे खोला, लौहवा खोला, अक्षेखिया खोला, शेभाङ खोला, दोन्द्रे खोला, खोटे खोला, भङ्गाहा खोला, दोभान खोला, चिसी खोला, चप्ला नाला, फोहिया नाला, कन्जरवा नाला, बोक्सीनिया नाला यस नभित्रका लक्ष्मणा .पा.का प्रमुख नदीनालाहरु हुन । न.पा. ताल, मोतिपुर ताल, दमौली ताल, बाँसगढी ताल प्रमुख तालहरु हुन भने च्यामा र राँझा सिमसार क्षेत्र रहेका छन् ।

बाँसगढी नगरपालिकामा विभिन्न खालका प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाहरु रहेका छन् । बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र, चेपाङ्ग गाउँ, मन्दिर,चर्च तथा गुम्वा जस्ता सम्पदाहरु यस नगरपालिकाका पर्यटकीय क्षेत्रहरु हुन् । विभिन्न उत्सव र चाडपर्वमा मन्दिर आसपासका क्षेत्रबाट मानिसहरु आउने गर्दछन् । शिवरात्री, दशैं, माघे संक्रान्ती, चैते दशैं जस्ता चाडपर्वमा विषेशगरी यसक्षेत्रमा मानिसहरुको जमघट हुने गर्दछ । थारुजातिको मौलिक संस्कृतिले पनि यस क्षेत्रको विशिष्ट साँस्कृतिक पहिचान बोकेको छ । वडा नंमा अवश्थित केदारेश्वर धाम यस नगरपालिकाको प्रमुख साँस्कृतिक ५ . धरोहरका रुपमा रहेको छ ।

केन्द्रः साविक बाँसगढी नगरपालिकाको कार्यालय

जनसङ्ख्याः ६३,२५२

क्षेत्रफलः २०६(.मि.वर्ग कि) ०८.

वडा संख्याः ९

वडा नं.	समावेश भएका साविक गा.वि.स./न.पा.हरू	साविक वडा नं.	क्षेत्रफल	जनसङ्ख्या
१	बाँसगढी	१		
२	बाँसगढी	१*,३		
३	बाँसगढी	२,४		
४	बाँसगढी	५,७		
५	बाँसगढी	८		
६	बाँसगढी	९		
७	बाँसगढी	१०		
८	बाँसगढी	६		
९	बाँसगढी	११		

नोटः साविक बाँसगढी न पाको वडा नं १ केही भूभागलाई स्थानीय जनताको सुविधा बमोजिम टुक्र्याइएको ।

६. नामः बारबर्दिया नगरपालिका

नेपालको लुम्बिनी प्रदेश को बर्दिया जिल्लामा पर्ने यो बारबर्दिया नगरपालिका नेपाल सरकारको मिति २०७३ साल फाल्गुन २७ गतेको निर्णयानुसार गठन भएको नगरपालिका हो । साविक बानियाभार, पदनाहा, मगरागाडी र धधवार सहित ४ गाविस समाहित गरि यो नगरपालिकाको निर्माण भएको हो । यस नगरपालिकामा जम्मा ११ वटा वडाहरु छन् । बारबर्दिया नगरपालिका बर्दिया जिल्लाको मध्य

भागमा २८ डिग्री २६ मिनेट देखि २८ डिग्री ३६ मिनेट उतर आक्षांश सम्म र ८१ डिग्री ३० मिनेट देखि ८१ डिग्री ५० मिनेट उतर देशान्तर सम्ममा अवस्थित रहेको छ ।

यस नगरपालिकाकाे सिमाना पूर्वमा बाँसगढी नगरपालिका, पश्चिममा मधुवन नगरपालिका, उत्तरमा बर्दिया राष्ट्रिय निकुन्ज र ठाकुरबाबा नगरपालिका तथा दक्षिणमा गुलरिया नगरपालिका रहेको छ । यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ७२५३३ रहेको छ जसमा ३४१२६ पुरुष तथा ३८४०७ महिला रहेका छन । यो नगरपालिका २२६वर्ग किमी क्षेत्रम ०९.ा फैलिएको छ भने यसको उचाई समुन्द्री सतहदेखि करिव १७५ मिटरमा रहेको छ । उत्तरमा केहि चुरे क्षेत्र र दक्षिणमा तराई रहेको यस नगरपालिकाको अन्य विष्तृत विवरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

केन्द्रः साविक मगरागढी गास.वि..को कार्यालय

जनसङ्ख्याः ७२५३३

क्षेत्रफलः २२६०९. (वर्ग कि(.मि.

वडा संख्याः ११

वडा नं.	**समावेश भएका साविक गा.वि.स./न.पा.हरू**	**साविक वडा नं.**	**क्षेत्रफल**	**जनसङ्ख्या**
१	बानियाभार	१,२		
२	बानियाभार	३५-		
३	बानियाभार	६९-		
४	पदनाहा	१,२,५९-		
५	पदनाहा	३,४		
	मगरागढी	१,३		
६	मगरागढी	२,४		

७	मगरागढी	५८-		
८	मगरागढी	९		
	धधवार	२,७		
९	धधवार	३,६		
१०	धधवार	१,४,९		
११	धधवार	५,८		

७. नामः बढैयाताल गाउँपालिका

बढैयाताल गाउँपालिका नेपालको लुम्विनी प्रदेश अन्तर्गत बर्दिया जिल्लामा पर्दछ । यस गाउँपालिकाको अन्य बिशेषताका रुपमा बढैया ताल, प्राचिन कालिका मन्दिर, दुई मोहना, नागमणि नाथ आदि जसले आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरुलाई आकर्षण गर्ने गरेकोछ । भौगोलिक हिसाबले ८१०२३’१७” देखि ८१०३३’४९” पूर्वी देशान्तर र २८०४’११” देखि २८०१३’५८” उत्तरी अक्षांशमा अवस्थित बढैयाताल गाउँपालिका लुम्विनी प्रदेश क्षेत्रको एउटा प्रमुख धार्मिक, ऐतिहासिक तथा व्यवसायिक औधोगिक क्षेत्र हो ।

यस गाउँपालिका समुद्री सतहबाट १४३ मिटरदेखि १५७ मिटरसम्मको उचाइमा अवस्थित छ भने ११५.१९ वर्ग कि.मी.क्षेत्रफल रहेको यस गाउँपालिकाको उत्तरमा बाँसगढी नगरपालिका पश्चिमतिर गुलरिया नगरपालिका, दक्षिणमा भारत रहेको छ भने पूर्वमा बाँके जिल्ला रहेको छ । बढैयाताल गाउँपालिकालाई २०७३/११/२७ गते गाउँपालिका घोषणा गरिएको हो ।गाउपँ ालिकाको तापक्रम वि.स. २०७४ मा न्यूनतम ७.७ डिग्री सेल्सियसदेखि अधिकतम तापक्रम ४२.२ डिग्री सेल्सियसका बीच रहेको पाईन्छ ।

बर्दिया जिल्लामा नयाँ गठन भएका गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरुमा विकासको सम्भावना बोकेको गाउँपालिकाको रुपमा बढैयाताल गाउँपालिका रहेको छ । यस गाउँपालिकामा विभिन्न जातजाती तथा धर्म मान्ने व्यक्तिहरुको बसोबास रहेको छ । घरधुरी सर्वेक्षण २०७४ को तथ्याङ्क अनुसार सबैभन्दा धेरै १९,५७१ अर्थात ३९.२ प्रतिशत तराई जनजाती, दोस्रोमा १३,४५२ अर्थात २६.९ प्रतिशत ब्राह्मण क्षेत्रीहरू, तेस्रोमा पहाडी दलित, चौथो र पाँचौमा क्रमश जनजाती र तराइ अन्य तराई क्षेत्रमा रहेको यस गाउँपालिकामा कृषि, व्यापार, प्राकृतिक श्रोत तथा सामाजिक महत्वका क्षेत्रहरु रहेका छन् ।

औषत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा रहेको छ र स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको अन्य मुख्य श्रोत व्यापार, उद्योग, साथै विकल्पमा नोकरी साथै वैदेशिक रोजगारी पनि एक हो । परम्परागत प्रणालीको कृषि ब्यवसायको विकल्प खोजिरहेका यहाँका बासिन्दा क्रमश आधुनिक जीवनशैलीमा रमाउन थालेका छन् । स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने क्रम बढिरहेको छ । यस गाउँपालिकामा आधारभूत देखि उच्च शिक्षासम्म प्रदान गर्ने निजी र सामुदायिक गरेर ५३ विद्यालय रहेका छन् ।

अधिकांश घरमा विद्युतीकरण भएतापनि केही सिमान्तकृत वर्गमा रहेका नागरिक भने विद्युतीय उपभोगको पहुँचमा पुग्न सकिरहेका छैनन् । विगतमा लामो समयसम्म स्थानीय निकायमा जनप्रतिनिधिको अभाब, योजनाबद्ध विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा कठिनाई तथा आवश्यक आर्थिक व्यवस्थापनमा कठिनाई हुनुले यस गाउँपालिका क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन सकिरहेको देखिँदैन । विभिन्न समुदाय, जातजातीका मानिसको बसोबास रहेको यस क्षेत्रमा विभिन्न चाडपर्व मनाउने गरिन्छ । दशैँ, तिहार, माघी, होलि, महाशिवरात्री, माघी, कृष्णजन्माष्टमी, बकरइद, रमजान, छठपर्व, होली, बुद्धजयन्ती, क्रिष्मस आदि यहाँका प्रमुख चाडपर्वको रुपमा रहेको पाईन्छ ।

केन्द्रः साविक मनैपोखर गास.वि..को कार्यालय

जनसङ्ख्याः ५२,८१८

क्षेत्रफलः ११५(.मि.वर्ग कि) १९.

वडा संख्याः ९

वडा नं.	समावेश भएका साविक गा.वि.स./न.पा.हरू	साविक वडा नं.	क्षेत्रफल	जनसङ्ख्या
१	जमुनी	६९-		
२	जमुनी	१५-		
३	सोरहवा	६९-		
४	सोरहवा	३५-		
५	सोरहवा	१,२		

	मैनापोखर	३		
६	मैनापोखर	१,२,४,६,८,९		
	मैनापोखर	५,७		
७	कालिका	१,२,९		
८	कालिका	३,५,८		
९	कालिका	४		

८. नामः **<u>गेरुवा गाउँपालिका</u>**

गेरुवा गाउँपालिका नेपालको लुम्विनी प्रदेश अन्तर्गत बर्दिया जिल्लामा रहेको छ । चिसापानी क्षेत्रबाट कर्णाली नदी दुई दिशा छुटिएको छ । कर्णाली नदी दुईतिरबाट भएर जाँदा बिचमा बनेको टापुमा गेरुवा गाउँपालिका रहेको छ । यो गाउँपालिका पर्यटकीय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेको छ । गाउँपालिकाबाट बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको मनोरम दृश्य तथा निकुञ्जका वन्यजन्तुबाघ) , भालु, हात्ति, मृघ आदि (अवलोकन गर्न पाइन्छ । संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रीको संयोजकत्वमा गठित समितिले /२०७३मिति ११मा २२/११/२०७३मा पेश गरेको प्रतिवेदनको आधारमा नेपाल सरकारले मिति २०/ साविकका पाताभार, गोला, पशुपतिनगर र मनाउ गासमावेश गर .स.वि.ी जम्मा ६ वडाहरू कायम गरी गेरुवा गाउँपालिका घोषणा गरिएको हो ।

विश्व मानचित्रमा गेरुवा गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति २८°२४’ १८१७.” देखि २८°३५’३६०४.” उत्तरी आक्षांससम्म र ८१°८’ ५१” देखि ८१°१५’ १२” पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ । यो गाउँपालिका समुद्री सतहबाट १४५ मिटरदेखि १८० मिटरसम्मको उचाइमा फैलिएको छ ।त्यसैगरी ७८वर्ग ४१. .किमिक्षेत्रफल रहेको यस गाउँपालिकाको पूर्वमा बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज ., पश्चिममा राजापुर नगरपालिका, उत्तरमा कैलाली जिल्ला र दक्षिणमा राजापुर नगरपालिका रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या ३३,५१४ रहेको छ जसमध्ये पुरूष १५,३६३ र महिला १८,१५१ जना रहेका छन् ।

बर्दिया जिल्लामा नयाँ गठन भएका गाउँपालिकाहरूमा विकासको राम्रो सम्भावना बोकेको गाउँपालिकाको रुपमा गेरुवा गाउँपालिका रहेको छ । यसका अतिरिक्त यहाँका सचेत राजनैतिक दल र उत्प्रेरित गाउँपालिकावासी समेत दरिलो अनि दीगो विकासको श्रोतका रुपमा रहेका छन् । तराई क्षेत्रमा रहेको यस गाउँपालिकामा व्यापार, उद्योग, कलकारखाना, प्राकृतिक श्रोत तथा सामाजिक महत्वका क्षेत्रहरू

रहेका छन् । औषत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा रहेको छ र स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको अन्य मुख्य श्रोतहरूमा साना व्यापार, सेवामुलक व्यवसाय, नोकरी साथै वैदेशिक रोजगारी पनि एक हो ।

केन्द्रः साविक पशुपतिनगर गावि..सको. कार्यालय

जनसङ्ख्याः ३३,५१४

क्षेत्रफलः ७८(.मि.वर्ग कि) ४१.

वडा संख्याः ६

वडा नं.	समावेश भएका साविक गा.वि.स./न.पा.हरू	साविक वडा नं.	क्षेत्रफल	जनसङ्ख्या
१	पाताभार	१,६८-		
२	पाताभार	३५-		
३	पाताभार	२,९		
४	गोला	१९-		
५	पशुपतिनगर	१९-		
६	मनाउ	१९-		

विभिन्न गा.वि.स.बाट सदरमुकाम गुलरिया आउन लाग्ने समय

सि.नं	गा.वि.स./ न.पा.को नाम	सदरमुकामबाट दुरी		सडकको प्रकार	लाग्ने समय	साधन
		कोष	कि.मि			
१.	जमुनी	८	२६	कच्ची	२ घण्टा	साइकल
२.	सोरहवा	७	२१	पक्की	३० मिनेट	बस
३.	बेलवा	९	२९	पक्की/कच्ची	१ घण्टा ३० मिनेट	बस
४.	कालिका	४	१३	पक्की	३० मिनेट	बस
५.	मैनापोखर	६	१९	पक्की	३० मिनेट	बस

सि.नं	गा.वि.स./ न.पा.को नाम	सदरमुकामबाट दुरी		सडकको प्रकार	लाग्ने समय	साधन
		कोष	कि.मि			
६.	मोतिपुर	७	२२	पक्की/कच्ची	१ घण्टा	बस
७.	डेउढाकला	५	१६	पक्की/कच्ची	१ घण्टा	बस
८.	मगरागढी	४	१३	कच्ची	१ घण्टा १५ मिनेट	साइकल
९.	धधवार	४	३२	पक्की/ कच्ची	१ घण्टा ३० मिनेट	बस
१०	गु.न.पा.को१-४ वडाहरू	०	०			
१०.	पदनाहा	३	१०	कच्ची	१ घण्टा	साइकल
११.	महम्मदपुर	२	५	पक्की	१५ मिनेट	बस
१२.	बनियाभार	४	१३	कच्ची	१ घण्टा	साइकल
१३.	ताराताल	४	१३	ग्राभेल	३० मिनेट	बस
१४.	वगनाह	९	२७	कच्ची	३० मिनेट	बस
१५.	सानोश्री	४	१३	ग्राभेल	३० मिनेट	बस
१६.	ढोढरी	६	१९	ग्राभेल/कच्ची	४५ मिनेट	बस
१७.	गु.न.पा.का ५-१४वडाहरू	०	०	-	-	-
१८.	नेउलापुर	१२	३८	कच्ची	१ घण्टा ३० मिनेट	बस/जीप
१९.	शिवपुर	१४	४४	कच्ची	२ घण्टा	जीप
२०.	ठाकुरद्वारा	१३	४०	कच्ची	२ घण्टा	जीप
२१.	सूर्यपटुवा	८	२५	ग्राभेल/कच्ची	१ घण्टा	बस/जीप
२२.	मनाउ	११	३५	ग्राभेल/कच्ची	२ घण्टा	बस/साइकल
२३.	खैरीचन्दनपुर	९	३०	ग्राभेल/कच्ची	२ घण्टा १५ मिनेट	बस
२४.	मानपुर टपरा	११	३५	ग्राभेल/कच्ची	२ घण्टा ३० मिनेट	बस
२५.	राजापुर	१२	३८	ग्राभेल/कच्ची	२ घण्टा४५मिनेट	बस
२६.	भिम्मापुर	११	३५	ग्राभेल/कच्ची	२ घण्टा १५ मिनेट	बस
२७.	बदालपुर	१२	४०	ग्राभेल/कच्ची	३ घण्टा	बस/साइकल
२८.	दैलतपुर	१३	४३	ग्राभेल/कच्ची	३ घण्टा	बस/साइकल
२९.	नयाँगाउ	११	३५	ग्राभेल/कच्ची	३ घण्टा	बस/साइकल
३०.	गोला	१३	४५	ग्राभेल/कच्ची	३ घण्टा ३०मिनेट	बस
३१.	पाताभार	१६	५४	ग्राभेल/कच्ची	३ घण्टा ३०मिनेट	बस
३२	पशुपतिनगर	१४	४५	ग्राभेल/कच्ची	३ घण्टा ३०मिनेट	बस

स्रोत :जिल्ला प्राविधिक कार्यालय बर्दिया,

२.३. जिल्ला स्थित कार्यालयहरु :

सरकारी कार्यालयहरु
संस्थानहरु
गै.स.स.हरु

२.५ धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र :

मठमन्दिर :- बागेश्वरी, सन्तोषी, कोटही, राधाकृष्ण, ठाकुरजी, गणेश, शिव, रामजानकी आदि ।

पर्यटकीय क्षेत्र :-बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, बढैया ताल, कर्णाली चीसापानीको एकखम्बे पुल, पन्टुन ब्रिज, कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र, ठाकुरद्वारा आदि ।

२.६ धार्मिक क्षेत्र:- कोटही देवीको मन्दिर गुलरिया, ठाकुरबाबाको मन्दिर ठाकुरद्धारा, बागेश्वरी मन्दिर गुलरिया, गणेश मन्दिर राजापुर, सुन्नी जामा मस्जिद गुलरिया, जामामस्जिद राजापुर, जामा मस्जिद दुधा मोहम्मदपुर, जामा मस्जिद लालपुर मोहम्मदपुर, जामा मस्जिद उचवालपुर मोहम्मदपुर रहेका छन् भने जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा सानाठुला मठमन्दिरको दर्ता संख्या ७१, गुम्बा ३, मस्जिद १ वटा दर्ता भएका र चर्च तथा गुरुद्धाराहरु दर्ता नभएका तर प्रत्येक गा.वि.स. तथा न.पा.हरुमा रहेका छन ।

३. कृषि

३.१ माटोको प्रकार

मटोको प्रकार	ओगटेको क्षेत्र
बलौटे तथा पाँगो कालो र दोमट	राजापुर क्षेत्र
दोमट र कालो माटो	उत्तर क्षेत्र बनजंगलले ढाकीएको र हालै आबाद गरिएको
बलौटे दोमट	दक्षिणी क्षेत्र

३.२ उत्पादन :

धान, गहुँ, मकै, तोरी, आलस,सस्यूँ,रहर, मसुरो, आलु, परवल, गोभी, बन्दा, माछा, कुखुरा, खसी, रागाँ भौसी, आँप, केरा, कटहर, लिची, आदि ।

३.२.१ पकेट क्षेत्र सम्बन्धी विवरण :

कृषि क्षेत्रको दिर्घकालिन नीतिको अवधारणा अनुसार विभिन्न कृषि विकासका कार्यक्रमका लागि निर्धारित पकेट क्षेत्र सम्बन्धी विवरण निम्नानुसार रहेको छ ।

क.सं.	बाली/कार्यक्रमको नाम	पकेट क्षेत्र रहेको गाविस एवम् प्रभावित क्षेत्रफल (हे.)	प्रभावित अन्य क्षेत्र	उत्पादन हुने मुख्य बालीहरु
१	बिज वृद्धि (खाद्यान्न, दलहन तथा तेलहन)	पद्नाह - १००, बनियाभार- १००, बग्नाह- १००, ताराताल- १००, राजापुर - १०० र सानोश्री- १००	ढोढरी, गुलरिया, धधवार, मगरागाडी	धान, गहुँ, मकै, मुसुरो, तोरी,
२	खाद्यान्न बाली	बग्नाह- १०००, ढोढरी- १०००, ताराताल- १०००, सानोश्री- १०००, राजापुर- १०००, मनाउ-१०००, खैरीचन्दनपुर-१०००, धधबार- १००० र मगरागढि- १०००	दौलतपुर, भिम्मापुर, नयाँगाउँ, बदालपुर, पदनाह, बनियाभार	धान, गहुँ, मकै
३	दलहन बाली	जमनी-१०००, महम्मदपुर-१०००, शिवपुर- १०००, धधवार - १०००	ढोढरी, मगरागाडी	चना, अरहर, मुसुरो

४	तेलहन बाली	सूर्यपटुवा-१०००, पाताभार-१०००, पशुपतिनगर-१०००	गुलरिया, महम्मदपुर	तोरी, सूर्यमुखी
५	माछा	सोरहवा-५००, बगनाहा-२५०	डेउढाकला, मैनापोखर, धधवार, ढोढरी, बनियाभार, मगरागाडी	माछा
६	आलु	मैनापोखर-५००, कालीका-५००, राजापुर-५००, बदालपुर-५००	मोतिपुर, गुलरिया, ताराताल, सानोश्री, मनाउ	आलु
७	तरकारी	गुलरिया-४००, मोतिपुर-३००, डेउढाकला-२००, कालिका-२००	बनियाभार, पदनाहा, दौलतपुर, गोला, बेलवा	तरकारी
८	परवल	गुलरिया-११,१२,१३ र १४ नम्बर वडाका गाउँहरुमा- २००	गुलरियाका अन्य भागहरु, राजापुर	परवल
९	फलफुल(केरा)	गुलरिया-१००, ठाकुरद्वारा-१००, बगनाहा-५०, मगरागाडी-५०	ढोढरी, नेउलापुर, मोतिपुर	केरा

स्रोत जिल्ला कृषि विकास कार्यालय

३.३ मुख्य बजार :

गुलरिया, ताराताल, राजापुर, भुरीगाउँ, बाँसगढी, मैनापोखर, शितला बजार, बगनाहा, स्याउली बजार, ठाकुरद्धारा, भोलागौडी, कतरनिया, शान्तिबजार, मानपुरटपरा, खोल्टीबजार ओरालीबजार आदि ।

३.४ जैविक विविधता :

वन प्रजाति :-सिसौ, खयर, साल, जामुन, कर्मा, साँखु, टिक, सिमल, राजवृक्ष, सिसिर, साज, असना, बुढधायरो, आँप, बेल, सागवान, मसला आदि ।

जडिबुटी :- बर्रो, सर्पगन्धा, विजयसाल, न्वुजरपत्ता, जागबेली, कुरिलो, सिका कर्म, मेन्था, लेमनग्रास, बोझो, बकमर्तो, लज्जावती, असुरो, आँक, घिउकुमारी, तुलसी, आदि ।

बनपैदावार(गैरकाष्ठ) **:-**अम्रिसो, बाँस, बाबियो, मोलिपात, बिडिपत्ता, झौवा, बेत, नाकट, कमस, कुश, रबर, आदि ।

बन्यजन्तु :- चितुवा, रतुवा, मृग, खरायो, दुम्सी, स्याल, फ्याउरो, बाँदर, बन बिरालो, निलगाई, बदेल, बाह्रसिंगे, कृष्णसार, हात्ती, गैडा, घडियाल, गोही, अजिङ्गर, सरिसर्प आदि ।

पंक्षी :- धनेश, राजहाँस, मयूर, सुगा, ढुकुर, जुरेलो, काग, गिद्ध, भंगेरो, आदि ।

३.५ उद्योग, व्यापार :

फर्महरु :- १३८६
घरेलु उद्योग **:-** ६,०००
होटल, रेस्टुराँ **:-** १०२५

उद्योगहरु :- रेष्टूराँ, निर्माण व्यवसाय, फर्निचर, खाद्य प्रशोधन, राइसमिल, पशुपालन, बाबियो डोरी, बाँस-बेतका सामान, दुनाटपरी, च्याउ उत्पादन, व्युटिपार्लर, सिलाईकटाई, पर्यटकिय होटल आदि ।

३.६ **उत्पादन स्थिति:** **यस जिल्लाको उत्पादन स्थिति अनुसूची ८ मा रहेको छ ।**

४. शिक्षा:

४.१ साक्षरताको स्थिति (वि.सं. २०६८ को जनगणना अनुसार)

पुरुष: ७५.३१ %

महिला: ५९.६४%

जम्मा: ६७.६४ %

४.२ जिल्ला शिक्षा कार्यालय बर्दियाले निकालेको बर्दिया जिल्लाको २०७२ साल पौष महिनासम्मको साक्षरताको स्थिति(१५ बर्ष देखि ६० बर्ष)

पुरुष: ९१.६६%

महिला: ८५.८२%

जम्मा: ८८.७५%

४.३ विभिन्न जातिका अध्ययनरत विद्यार्थीको शैक्षिक अनुपात

जम्मा विद्यार्थी संख्या: १,१५,५०५ जना (१००%)

दलित: १२,७९६ जना (११.०७ %)

जनजाति: ६८,४९५ जना (५९.३%)

अन्य: ३४,२१४ जना (२९.६२%)

४.५ विद्यालयसम्म पुग्न लाग्ने समय

विद्यालयसम्म पुग्नका लागि सवै भन्दा बढी दुरी अनुमानित ७ कि.मी. समय १.३० घण्टा
सवै भन्दा कम समय दुरी अनुमानित २५ मीटर समय १ मीनेट

४.६ विद्यालय तथा क्याम्पसको संख्या

तह	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	कैफियत
बालविकास केन्द	६३७	०	६३७	
प्रा.वि.	१६७	५६	२२३	१३ मदरशा समेत
नि.मा.वि.	६२	२५	८७	
मा.वि.	३९	२१	६०	
उ.मा.वि.	३४	३	३७	
क्याम्पस	१०	०	१०	

स्रोत: शिक्षा कार्यालय

४.७ आधारभूत शैक्षिक विवरणहरू

विवरण	जम्मा			दलित			जनजाति		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
कक्षा १ NIR	९०.६	८९.४	९०	८८.२	८८.७	८८.१	८७.५	९०.२	८८.८५
कक्षा १ GIR	१०८	१०७	१०७.५	११०	१०९	१०.५	१११	११२	१११.५
प्रा.वि. तह NER	९८.८	९९.२	९८.०९	९६.४	९७.३	९६.८	९६.६	९७.४	९७
प्रा.वि. तह GER	१०९.९८	१०७.२२	१०८.६	१११.४	११५.६	११३.५	११२	११३	११२.५
नि.मा.वि. तह NER	८४	८३	८३.५	७७	८०	७८.५	८४	८७	८५.५

विवरण	जम्मा			दलित			जनजाति		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
नि.मा.वि. तह GER	१०३	१०४	१०३.५	१०५	१११	१०८	११५	११७	११६
मा.वि. तह NER	६४	६३	६३.५	५५	५६	५५.५	६०	६१	६०.५
मा.वि. तह GER	७३	७७	७५	४५	४८	४६.५	७४	८०	७७
प्रा.वि. तह उत्तीर्णदर	८७	८६	८६.५	८६	८४	८५	८८	८७	८७.५
प्रा.वि. तह दोहोऱ्याउने दर	८	८	८	८	८	८	७	९	८.५
प्रा.वि. तह कक्षा छाड्ने दर	६	५	५.५	७	८	७.५	२	६	४
नि.मा.वि. तह उत्तीर्णदर	६५	६४	६४.५	६७	६८	६७.५	६५	६८	६६.५
नि.मा.वि. तह दोहोऱ्याउने दर	३१	३१	३१.५	३०	३१	३०.५	२९	२८	२८.५
नि.मा.वि. तह कक्षा छाड्ने दर	३	५	४	३	१	२	६	४	५
मा.वि. तह कक्षा ९, उत्तीर्णदर	९०	९१	९०.५	९०	८८	८९	९०	९४	९२
मा.वि. तह दोहोऱ्याउने दर	७	८	७.५	७	८	७.५	५	५	५
मा.वि. तह कक्षा छाड्ने दर	३	१	१.५	३	४	३.५	५	१	३
टिकाउदर प्रा.वि.	७५	७२	७३.५	६६	६४	६५	७७	७६	७६.५
टिकाउदर नि.मा.वि.	६६	६७	६६.५	५५	५३	५४	६७	६६	६६.५
टिकाउदर मा.वि.	५३	५२	५२.५	४४	४३	४३	५५	५६	५५.५

स्रोत : जिल्ला शिक्षा कार्यालय बर्दिया

५. स्वास्थ्य: जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय-१, अस्पताल-१ स्वास्थ्य केन्द्र-१८, उपस्वास्थ्य केन्द्र-१२ र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र-३ रहेका छन् । स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण अनुसुची ७ मा रहेको छ ।

५.१ प्रमुख रोगहरू

S.N	Disease	%	S.N	Disease	%
1.	Upper Respiratory Tract Infection	6.97%	6.	PUO	3.94%
2.	Impetigo/Boils/Furunculous	6.16%	7.	Typhoid (Enteric Fever)	3.78%
3.	ARI/Lower Respiratory Tract Infection	4.82%	8.	Intestinal Worm	3.39%
4.	Gastritis (APD)	4.81%	9.	Amoebic Dycentry	3.38%
5.	Headache	4.36%	10.	Fungal Infection	3.17%

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय बर्दिया

५.२ सर्पको टोकाई सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	संख्या	क्र.सं.	विवरण	संख्या
१	जम्मा सर्पको टोकाई	४६	३	Anti snake venom serum expenditure	३८ vial
२	Number of persons treated for poisonous snake bite	६	४	Number of deaths due to snake bite	१

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय बर्दिया,

५.३ खोप सम्बन्धी तुलनात्मक अध्ययन

क्र.सं.	खोप	आ.व. २०६७/२०६८	आ.व. २०६८/२०६९	आ.व. २०६९/२०७०
१	बी.सी.जी	६७.७१	६६.०५	७५
२	डि.पी.टि. हेपाटाइटिस बी	७६.८६	६९.१५	७६.१७
३	दादुरा	६८.३३	६५.७३	७५.७
४	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको वृद्धि मापन	५४.२८	५९.०३	७४.४१
५	कुपोषित बालबालिकाको अनुपात	३.२२	२.६९	३.२९

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय बर्दिया

६.संचार

जिल्ला हुलाक :- १
इलाका हुलाक कार्यालय :- ९
अतिरिक्त हुलाक कार्यालय :-२३
हुलाक बचत बैंक :- १ (४१४ खाता) स्रोतः जिल्ला हुलाक कार्यालय
PSTN :- २१३७
CDMA Prepaid Fix Set :- ३०१७
CDMA Postpaid Fix Set :- १७४
SKY Rium Prepaid :- ४७६०
SKY Rium Postpaid :- १८४
ADSL :- ४०३
Ymax :- २
GSM prepaid sim ३६९७२
GSM Postpaid sim ६५ स्रोतः नेपाल टेलिकम
इन्टरनेट प्रयोग कर्ताः
दैनिक पत्रिका :- ७
साप्ताहिक पत्रिका :- १६
अर्धसाप्ताहिक पत्रिकाः- २
त्रैमासिक पत्रिका :- २
मासिक पत्रिका :- १
दैमासिक पत्रिकाः- २
छापाखानाः- ११
एफ.एम. :- ६ स्रोतः जिल्ला प्रशासन कार्यालय

६.१ सेवा तथा सुविधा उपयोग सम्वन्धि विवरण :

बर्दिया जिल्लाको कुल जनसख्याको ८९.७६ प्रतिशत परिवारले तल देहाय बमोजिमको कुनै एक वा वढी सेवा तथा सुविधा उपयोग गरेको पाईन्छ भने करीव ९.१० प्रतिशत परिवार यी सेवा तथा सुविधा उपयोग नगरेको तथ्य राष्ट्रिय जनगणना २०६८ ले देखाएको छ। बर्दिया जिल्लाको देहाय बमोजिमको सेवा तथा सुविधा आफ्नो व्यक्तिगत प्रयोजनका रुपमा उपयोग गर्ने परिवारहरुको विस्तृत विवरण यस प्रकार छ :

सि.नं.	सेवा तथा सुविधा	परिवार संख्या	प्रतिशत
१.	रेडियो	३९४४९	४७.४४
२.	टेलिभिजन	२३२११	२७.९२
३.	केवल टेलिभिजन	४२००	५.०५
४.	कम्प्युटर	१४१७	१.७०
५.	इन्टरनेट	४०६	०.४९
६.	टेलिफोन	२०४३	२.४६
७.	मोवाइल फोन	५१४०१	६१.८२
८.	मोटर	४११	०.४९
९.	मोटर साइकल	३६०३	४.३३
१०.	साइकल	६२८००	७५.५३
११.	अन्य सवारी साधन	१४२७	१.७२
१२.	फ्रिज	१९१०	२.२०
१३.	उल्लेख नभएको	९४४	१.१४

श्रोत–राष्ट्रिय जनगणना २०६८

६.२ इन्धनको उपयोग

क्र.सं.	इन्धन	खाना पकाउनका लागि प्रयोग हुने इन्धन				बत्तीको लागि प्रयोग गरिने इन्धन		
		जिल्ला स्तरमा		राष्ट्रिय स्तरमा		जिल्ला स्तरमा	राष्ट्रिय स्तरमा	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत		संख्या	प्रतिशत
१	दाउरा	७२८७३	८७.६४		६४			
२	मट्टितेल	३७०	०.४४		१.०३	१८८६९		१८.२६
३	एल.पी ग्याँस	३६५२	४.३९		२१.०३			
४	गोबर	८४१	१.०१		१०.३८			
५	बायो ग्याँस	५१२५	६.१६		२.४३	२१३		०.२८
६	बिद्युत	१८	०.०२		०.०८	५२०३५		६७.२६
७	सोलार					२४२४		७.४४
८	अन्य	२६८	०.३२			९६०६		
	जम्मा	८३१४७	१००			८३१४७		

स्रोत : केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग २०६८

७. सडक, यातायात, पुल(झोलुङ्गे सहित)

Road Ref No	Link Name	Link Length	BT	GR	ER	PL	Terrain
F016	Bhuregaun-Gulariya - Murtihawa Road	35.31		35.31			P
F017	Rajapur-Bhimapur(IB)	6.00			6.00		P
F046	Nepalgunj Gulariya Road (Man bridge-Gulariya Section)	19.82	19.82				P
F168	Bansgadhi(MRM)-Mainapokhar Road	8.40	1.60	6.80			P
F169	Kothiya-Thakurdwara-Amreni(MRM) Road	21.00	2.40	12.60	6.00		P
F171	Bhuregaun (MRM)-Telpani Road	37.00	1.00	4.00	16.00	16.00	P
F192	Rajapur-Daulatpur Road	7.00				7.00	P
F203	Gulariya-Bagahighat-Jabdi-Ramvapur Road	22.00				22.00	P
H01	East West Highway (Man River-Bhuregaon - Karnali)	64.34	64.34				P
H12	Ratna Rajmarg (Deurali-Harre Section)	23.55	23.55				H
H17	Beluwa-Rajapur (Postal) Road	16.00		11.00	1.00	4.00	P
	Total	**260.42**	**112.71**	**69.71**	**29.00**	**49.00**	
BT-Bituminous Road, GR-Gravelled Road, ER-Earthen Road, PR-Planned Road							
स्रोत: सडक डिभिजन कार्यालय बाँके							

पक्की पुल(ठूला) :- ५ वटा
झोलुंगे पुल :- ६ वटा

८. खानेपानी:

८.१ खानेपानीमा पहुच भएकाको विवरण:

qm= ;=	uf=lj=;÷g=kf=sf] gfd	hÐdf #/w"/L ;+Vof	Jojl:yt vfg]kfgL kx"r ePsf]		zf}rfnodf kx"+r ePsf] #/w"/L ;+Vof			
			#/w"/L ;+Vof	k|ltzt	kSsL	sRrL	hÐdf	k|ltzt
1	kbgfx	1486	1291	86.9	973	513	1486	100
2	algofef/	3525	3244	92	639	2886	3525	100
3	(f](/L	1924	1786	92.8	923	1001	1924	100
4	;"o{k^"jf	1831	1520	83	282	1549	1831	100
5	tf/ftfn	1692	1495	88.4	941	751	1692	100
6	augfx	2715	2571	94.7	658	2057	2715	100
7	Gof}nfk'/	2762	2582	93.5	2762	0	2762	100
8	&fs'/$f/f	1746	1338	76.6	1746	0	1746	100
9	v}/LrGbgk'/	1235	1095	88.7	1235	0	1235	100
10	lzjk'/	1532	1325	86.5	1532	0	1532	100
11	bf}ntk'/	1475	1213	82.2	1055	420	1475	100
12	uf]nf	1268	1024	80.8	1181	87	1268	100
13	dgfp	1196	917	76.7	1075	121	1196	100
#	dfgk"/^k/f	1666	1540	92.4	1504	162	1666	100
15	du/fu(L	4095	4039	98.6	3874	221	4095	100
16	abfnk'/	1279	983	76.9	1205	74	1279	100
17	kftfef/	2567	1950	76	2404	163	2567	100

18	d}gfkfljv/	1728	1628	94.2	1572	156	1728	100
19	gof+ufp	1126	843	74.9	1126	0	1126	100
#	a]njf	3360	2850	84.8	3360	0	3360	100
21	kz'kltgu/	1293	1138	88	1293	0	1293	100
22	;fgf]›L	4184	3615	86.4	3769	415	4184	100
23	df]xÐdbk'/	1834	1625	88.6	1416	0	1416	77
#	sflnsf	3236	3312	102	3005	231	3236	100
25	*]p*fsnf	2460	2300	93.5	2235	225	2460	100
26	hd'gL	2460	2300	93.5	2235	118	2353	96
27	wwjf/	4784	3895	81.4	4150	145	4295	90
#	df]ltk'/	4598	3839	83.5	3159	556	3715	81
29	;f]/xjf	2738	2460	89.8	2596	86	2682	97.95
30	lgÐdfk'/	1771	1575	88.9	1665	106	1771	100
31	/fhfk'/	2671	2250	84.2	1905	373	2278	85
32	u'nl/of g=kf=	9879	8745	88.5	4682	1093	5775	58
		82116	72288	88.03	62157	13509	75666	92.15

८.२ पिउने पानीको स्रोतहरुः

बर्दिया जिल्लाको कुल परिवार संख्या ८३,१४७ मध्ये खानेपानीको मुख्य स्रोतको रुपमा उपयोग गर्ने परिवारहरुको विस्तृत विवरण यस प्रकार छ ।

पिउने पानीको मुख्य स्रोत	परिवार संख्या	परिवार प्रतिशत
धारा/पाईप	६१८४	७.४४
ट्युववेल तथा हाते पम्प	७५१८७	९०.४३
छोपिएको ईनार तथा कूवा प्रयोग गर्ने	१९०	०.२३
नछोपिएको ईनार तथा कूवा प्रयोग गर्ने	२२७	०.२७
मूल धारा	२८४	०.३४
नदी तथा खोला	१०३	०.००
अन्य	७९८	०.९६

९. विद्युतः

सि.नं.	विवरण	ईकाई	संख्या
१	कूल ग्राहक संख्या (०७२माघ सम्मको)	वटा	५७१०२
२	आ.व.२०७१/०७२ को बार्षिक बिकि यूनिट	यूनिट	२४८७८८२६।९८
३	आ.व.२०७१/०७२ को बार्षिक बिकि रकम	रु.	१९१८७१३३६।५७
४	आ.व.२०७१/०७२ को बार्षिक संकलन रकम	रु.	१९२३७३४०८।४१

५	आ.व.२०७१/०७२ को बार्षिक संकलन प्रतिशत	प्रतिशत	१००।२६
६	३३/११ के.भी. वितरण सवस्टेसन संख्या	वटा	१
७	३३/११ के.भी. निर्माणधिन वितरण सवस्टेसन संख्या(मैनापोखर सवस्टेसन ने.वि.प्र., योजना तथा प्राविधिक सेवा विभाग, काठमाण्डौले निर्माण गरिरहेको) , (राजापूरको नयांगांउमा सवस्टेसन ने.वि.प्रा., नेपालगंज क्षेत्रिय कार्यालयले निर्माण गरिरहेको ।)	वटा	२
८	भूरिगांउ सवस्टेसन (कोहलपूर महेन्द्र नगर १३२के.भी.दोस्रो सर्किट ट्रान्समिसन लाईन प्रोजेक्ट) ले निर्माण गरिरहेको	वटा	१
९	३३/११ के.भी. वितरण सवस्टेसन, गुलरियाको क्षमता	एम.भि.ए	१२.५
१०	३३/११ के.भी. लाईन लम्बाई	कि.मि.	४९
११	११के.भी. लाईन लम्बाई	कि.मि.	४८१
१२	४००/२३०भोल्ट लाईन लम्बाई	कि.मि.	१९९६
१३	वितरण ट्रान्सफरमर संख्या ने.वि.प्रा. को	वटा	४५१
१४	कर्मचारी स्वीकृत दरबन्दी संख्या	सं.	११७
१५	कार्यरत कर्मचारी संख्या	सं.	४३
१६	प्रशाखा कार्यालयहरु(राजापुर, भूरिगांउ, बांसगढी)	वटा	३
१७	फयूज सेवा तथा नोलाईट सेवा संख्या(गुलरिया, राजापुर, भूरिगांउ, बांसगढी, सानोश्री ताराताल, जमूनी, मैनापोखर र मगरागाडी	वटा	८
१८	महशूल काउण्टरहरु(गुलरिया, राजापुर, भूरिगांउ, बांसगढी)	वटा	४
१९	घूम्ती महशूल काउण्टर (सानोश्री ताराताल हप्ताको २दिन)	वटा	१
२०	आंशिक रुपमा गा.वि..स. तथा न.पा. मा विद्युतीकरण भएको		

स्रोतः नेपाल विद्युत प्राधिकरण

१०. मानव संशाधन व्यवस्थापनः

निजामती कर्मचारीः

नगर प्रहरीः २

ट्रेड यूनियनः ४

११. रोजगारिको अवस्था सम्बन्धि विवरणः

बर्दिया जिल्लको १० वर्ष तथा सो भन्दा माथिल्लो उमेर समूहको कुल जनसंख्या ३३५,८९० मध्ये १९०,०८२ जना आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय (Economically Active) , १४४,७६३ जना आर्थिक क्रियाकलापमा निस्क्रिय (Not Economically Active) तथा १०४५ जनाले आफ्नो आर्थिक क्रियाकलाप बारे केही नखुलाएको तथ्य पछिल्लो राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ को अन्तिम नतिजामा भेटाउन सकिन्छ । आर्थिकरुपले सक्रिय जनसंख्या मध्ये १७१,०९८ जना अक्सर सक्रिय (Usually Active) र १८९८४ जना अक्सर निस्क्रिय (Not Usually Active) रहेका छन । १० वर्ष तथा सो भन्दा माथिल्लो उमेर समूहको कुल जनसंख्या मध्य ३० प्रतिशत पुरुष र २७ प्रतिशत महिला आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय (Economically Active) देखिन्छन , त्यस्तै १० वर्ष तथा सो भन्दा माथिल्लो उमेर समूहको कुल जनसंख्या मध्य १७ प्रतिशत पुरुष र २६ प्रतिशत महिला आर्थिक क्रियाकलापमा निस्क्रिय (Not Economically Active) छन । यस संबन्धी बिस्तृत विवरण अनुसुचिमा समावेस गरिएको छ ।

श्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग

१२. बर्दिया जिल्लाको मुक्त कमैया परिवार विवरणः-

१२.१ संकलित लगतः

क) २०५२।०५७ सालको लगत: ७०१५

ख) २०५९ सालको छुट लगत: ९२४७

जम्मा: १६२६२

लगत बर्ष	कूल संकलित लगत	रातो P1	निलो P2	पहेंलो P3	सेतो P4	अन्य P5	जम्मा	कैफियत
२०५२।०५७ सालको	७०१५	२८५४	१३७१	१०२७	१७६३	०	७०१५	
२०५९ सालको छुट	९२४७	३८७८	३७७२	३४०	३७४	८८३	९२४७	
जम्मा:	**१६२६२**	**६७३२**	**५१४३**	**१३६७**	**२१३७**	**८८३**	**१६२६२**	

नोटः P- प्राथमिकताको क्रम

१२.२ पुनर्स्थापन गर्नुपर्ने कूल संख्याः-

क) २०५२।०५७ सालको लगतको: ४२२५

ख) २०५९ सालको छुट लगतको: ७६५०

लगत बर्ष	रातो	निलो	जम्मा	कैफियत
२०५२।०५७ सालको लगत	२८५४	१३७१	४२२५	
२०५९ सालको छुट लगत	३८७८	३७७२	७६५०	
जम्मा:	**६७३२**	**५१४३**	**११८७५**	

१३. सीमाः

१३.१ सीमास्तम्भः यस जिल्लाको ८० कि.मी. सिमाना खुल्ला रुपमा रहेको छ । जिल्लामा पर्ने मुख्य, सहायक र सानो सीमा स्तम्भको विवरण तपशिल बमोजिम रहेको छ ।

सीमा स्तम्भको संख्यात्मक बिवरण :-

सि.नं	**बिवरण**	मुख्य	**सहायक**	**सानो**	**जम्मा**	**कै.**
१	सावुत	३२ वटा	४० वटा	२८ वटा	१०१ वटा	
२	मर्मत गर्नु पर्ने	३ वटा	११ वटा	२१ व्टा	३५ वटा	
३	पुनःनिर्माण गर्नु पर्ने	२ वटा	१ वटा	११ वटा	१३ वटा	
४	खोलाले बगाएको	१ वटा	४ वटा	२३ वटा	२८ वटा	
५	फेला नपरेको	१ वटा	१० वटा	२४ वट	३५ वटा	

जम्मा	३९ वटा	६६ वटा	१०७ वटा	२१२ वटा	

१३.२ चोरी निकासी: यस जिल्लाको ६० प्रतिसत भुभाग जंगलै जंगल भएका कारण स्थानिय वन समुदायका व्यक्तिहरुले स्वयम् आफै मिलोमतोमा काठ चोरी निकासी गर्ने गरेको हुदाँ सुरक्षा निकाय र वन कार्यालयबाट सयूक्त रुपमा अनुसन्धान गरी त्यस्ता व्यक्तिलाई कारवाही गर्ने गरिएको, नेपाल भारत खुल्ला सिमानाका कारण चोरी पैठारीलाई नियन्त्रण गर्न अन्य सुरक्षा निकाय संग समन्वय राखी नाका चेकिङ्गको कडा व्यवस्था मिलाईएको हुदाँ हाल त्यस्ता अवैध वस्तुहरुको चोरी निकासी तथा पैठारीमा कमि आएको ।

१३.३ सडक संजाल नाकाहरु:- जिल्लामा दुई मुख्य सडक खण्डहरु पुर्व-पश्चिम लोकमार्ग तथा नेपालगंज-राजापुर हुलाकी राजमार्ग रहेकोमा जिम्मेवारी क्षेत्र भित्र पर्ने नेपालगंज-राजापुर हुलाकी राजमाग मात्र विभिन्न नाकाहरुसंग जोडिएको छ । जुन निम्न छन् ।
जमुनी देखि भारतको बलेगाउ सडक खण्ड
गुलरिया आशापुर हुदै चित्लहवा नाका
सानोश्रीताराताल देखि विच्छया नाका
राजापुर देखि भारतको कतर्नियाघाट नाका

१३.४ सीमा अपराध: विगत सीमा क्षेत्रमा भएका गतिविधिहरुलाई हेर्दा सीमा अपराध अन्तर्गत चोरी तस्करी तथा भारतीय वन रक्षकद्धारा नेपाली भूमीमा आई नेपाली बन सम्बन्धी विभिन्न आरोपहरु लगाई पक्रने, काठ चोरी तस्करी, भन्सार छलि निकासी, कुखुरा चोरी निकासी, बन्यजन्तु चोरी सिकारी र चेलीवेटी वेचविखन गर्ने गिरोहहरुले विभिन्न जिल्लाहरुबाट चेलीवेटीहरु ल्याई सीमापार गर्ने लगायतका लागु औषध, गैह्रकानुनी हातहतियार ओसारपसार, जाली नोटको कारोबार जस्ता घटनाहरु गरेको पाईएतापनि वर्तमान समयमा त्यस्ता गतिविधिहरु भएको पाईदैन ।

१३.५ आपुर्ति हुने नाका र व्यवस्थापन:- जिल्लाको दक्षिणी भु-भाग खुल्ला भारतीय सीमासंग जोडिएको कारण अधिकांश मात्रामा सीमा क्षेत्रमा बाटोहरु रहेको हुदा सानातिना सामानहरु आवतजावत हुने गरेतापनि मुख्य गरी आपुर्ति हुन नाकाहरु तथा तिनको व्यवस्थापन निम्नानुसार रहेको छ ।
जमुनीको बलेगाउ नाका, गुलरियाको मुर्तिहा नाका, सानोश्रीताराताल्को विच्छिया नाका, राजापुरको कतनियाघाट नाका

१४.न्याय र कानून सम्बन्धि विवरण

१४.१. सामाजिक अपराध वढी हुने स्थानहरु: गुलरिया न.पा.को खैरापुर, तुलापुर, टपरी, गुलरीया गाँउ, उचवा लालपुर, भैसाही, आशापुर, बाँसगढी न.पा.का. डेउडाकला, मोतिपुर, बेलवा, बबई न.पा.को. भुरीगाँउ, सानोश्रीताराताल न.पा.को सानोश्री र धधवार गा.वि.स

१४.२. घरेलु हिंसा बढी हुने स्थानहरु: गुलरिया न.पा., बानियाभार, मोहम्मदपुर, मोतिपुर, धधवार, कालिका गा.वि.समा बढि हुने गरेको छ भने विगत १० बर्षमा भएको घटनाहरुको तुलनात्मक घटना विवरण अनुसूची ६ मा रहेको छ ।

१४.३ चोरी हत्या अपहरण हुने स्थान:- गुलरिया, सानोश्रीताराताल, राजापुर, बबई र बाँसगढी तथा मैनापोखर अन्तरगतका क्षेत्र

१४.४ बढी दुर्घटना हुने क्षेत्र:– यातायातको हिसावले पिछडिएको जिल्ला अन्तर्गत रहेको यस जिल्लामा सडक संजाललाई मध्यनजर गर्दा मुख्यरुपमा पुर्व-पश्चिम लोकमार्ग तथा नेपालगंज-राजापुर हुलाकी राजमार्ग रहेको छ । पुर्वपश्चिम लोकमार्गको अधिकांश भाग बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जमा पर्ने भएकोले बसोबास नरहेको हुदा सो लोकमार्ग अन्तर्गत बाँसगढी-भुरीगाउसम्म र आम्बासा क्षेत्रमा तथा नेपालगंज-राजापुर हुलाकी सडक खण्ड अन्तर्गत मैनापोखर- मानखोलासम्म, भादा पुल-गणेशपुरसम्म, खैरापुर क्षेत्र र सानोश्रीताराताल-राजापुर क्षेत्रमा बढी दुर्घटना हुने गरेको ।

१४.५ कारवाही: लागुऔषध सेवन गर्ने व्यक्तिका अभिभावकहरुलाई वोलाई निजहरुलाई पहिलो चरणमा सम्झाई बुझाई गर्ने गरिएको र पुनः त्यस्ता किसीमका ला.औ.प्रयोग गर्ने युवकहरुलाई आवश्यक कानुनी कारवाही गर्ने गरिएको हुदाँ हाल त्यस्ता ला.औ.प्रयोग गर्ने व्यक्तिहरुमा कमि भएको ।

१४.६. असर पार्न सक्ने अन्य कुरा: घटना घट्नुको कारणहरु गरिवी, अशिक्षा, वेरोजगारी, वैदेशिक रोजगारमा जस्ता कारणहरु ।

१५. विपद् जोखिमको स्थान पहिचान:

बर्दिया जिल्लाको मध्य पश्चिमी भागमा मानसरोवरबाट आउने कर्णाली नदी र जिल्लाको मध्यभागवाट प्यूठान दाङ्ग हुँदै आएको बबई नदी बग्दछन् भने पश्चिमपट्टी कैलाली र बर्दियाको सिमाना हुदै कर्णालीको अर्को भङ्गालो बग्दछ, त्यस्तै पूर्वमा मान खोला बीचमा बवई नदी, भादा नाला, बुढी नाला, डडुवा नालाभ्करन गरि करिब एक सय बढि नदी नाला बग्दछन् । बाढीले बर्षेनी बर्दियावासीलाई धेरै थोरै डुबान, कटान, पटान जस्ता बाढीजन्य बिपद्मा पारिरहेका हुन्छन् । २०७१ सालमा गएको भिषण बाढीले बर्दिया जिल्लामा ठुलो धनजनको क्षति भएको थियो । यसैगरी बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज क्षेत्र तथा भारत बाट आउने जङ्गली जनावर, हात्ती, गैंडा, बँदेल, बाघ लगायतले मानिस, बालीनाली, घर, सम्पत्ति, पशु लगायतको क्षति नोक्सानी बर्षेनी पुराइरहेका छन् । जिल्लामा आईपर्ने विपद् र त्यसको पुर्व तयारी, उद्धार र राहत कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने साथै जिल्लामा कार्यरत सवै सरकारी तथा गैरसरकारी संघसस्था विस समन्वय कायम गर्दै विपद जोखिम न्युनिकरणका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय भित्र छुट्टै जिल्ला आपतकालिन कार्य संचालन केन्द (DEOC)् स्थापना गरी कार्य संचालन भईरहेको छ ।

यस सन्दर्भमा, वर्षेनी हुने बाढी लगायत भूकम्प तथा आगलागीको प्रकोपको जोखिमलाई सामना गर्नसक्ने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न तथा संकटाभिमुख क्षेत्रमा हुन सक्ने जिउधनको क्षति न्यूनिकरण गर्न विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७१ लाई परिमार्जन र अधावधिकगरिएको छ । यो योजना गत वर्षको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना-२०७१ को पुनरावलोकन गरि विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा मार्गदर्शन २०६७ मा आधारित रहि तयार गरिएको छ । जिल्ला दैविप्रकोप उद्धार समितीको नेतृत्वदायी भूमिका, जि.वि.स.को समन्वय, जिल्ला आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र (DEOC) , एक्सन एड नेपाल/कमैया महिला जागरण समाज नेपाल को आर्थिक तथा प्राविधिक र नेपाल रेडक्रस सोसाइटी बर्दिया शाखाको प्राविधक सहयोगमा यो योजनाको अधावधिक र अनुमोदन २०७२ जेष्ठ २७ एवम् सरोकारवाला समेतको संयुक्त बैठकबाट गरिएको छ ।

१५.१ जोखिम स्थानहरु:

क्र.स.	गाविस/नपा	बाढी	आगलागी	जङ्गली जनावर	महामारी	भूकम्प
१	राजापुर नपा	तिघ्रा, छेदिया, चक्खापुर,संघर्षनगर,दलै,अनन्तपुर शंकरपुर, भालुफाँटा, दुर्गानगर , श्रीलंका, नंगापुर, टिहुनी ,दौलतपुर चनौरा , भदाली टोल, प्रेमनगर, मुर्गहवा, सोनपुर, कोहोली, बसन्ता, सोहरीया र चैनपुर	छेडिया, भालुफाँटा, दुर्गानगर, श्रिलंका, मुर्गहवा, बसन्ता, नयागाऊ सुकुम्वासी टोल	इश्वरीगञ्ज, गोडियाना र शंकरपुर, मुर्गहवा	छेदिया, झवही, बसन्ता र मुरैया	भूकम्पको केन्द्र विन्दु मध्यपश्चम भई कम्पन्न भएमा पुर्ण प्रभावित
२	महम्मदपुर	लालपुर र टंडुवा इन्द्रपुर सूर्यगौडी, भैसाही, विक्रि, डाडालपुर	लालपुर		लालपुर	
३	गुलरिया नपा	वेचईपुर ,सानोकोठिया , भादापुरुवा , लटकनिया, रामपुरटप्पर , गिरिटोल , थपुवा , मुक्तीपुर , टेपरी , महजिदिया , वालापुर , गंगाटोल	वेचईपुर,सानोकोठिया , भादापुरुवा रामपुरटप्पर , गिरिटोल , थपुवा ,	टेपरी , वालापुर रामपुरटप्पर		

			टेपरी , महजिदिया , वालापुर			
४	नेउलापुर	रानीपुर र खोदाउ गोदाहाना	सुजनपुर र कर्मला, अम्रेनी	कर्मला, वलाती र डुर्मेनी	भुरीगाउँ	
५	पाताभार	सरखोल , राजिपुर , काठमाण्डौ , सोनाहा , सनक्ट्टी, बनकटी, बनघुश्रा, टिकलीगढ,	बालुवाटार, काठमाडौ	सबै वडा हरु	सबै वडा हरु	
६	सुर्यपटुवा	रजवारा, छोडकिटंडुवा, पत्थरवोभ्mी, दुर्गानगर, बडी टडुवा, डल्ला सुकुम्वासी टोल, बंगालीपुर, खैरेनी, सोनाहा, कोठियागाउं, बुटकौवा	डाँडागाउँ	कैलासी, डल्ला, बड्की, टंडुवा र कैलासी पथ्रबोभ्mि, रजवारा, बंगालीपुर, अम्बापुर दुर्गानगर, खैरेनी, सोनाहा, कोथिया, जंगापतुवा समिलपुर	पत्थरबोभ्mी कैलाशी	
७	मनाउँ	गुप्तिपुर, सोनाहफाँटा, सैजनवा र वाजपुर, हाक्तिखल्ला मनाउँ, नौरंगा, प्रसेनीपुर,	गुप्तीपुर सोनाहा फाँटा, शैजना, गौचरण, क्रान्तिपुर	गुप्तिपुर,सोनाहफाँटा, सैजनवा र वाजपुर, नौरंगा, प्रसेनी, बाँसपुर मनाउँ	गुप्तीपुर, हात्तिखल्ला सैजना, सोनाहा फाँटा गौचरण प्रसेनी	
८	वगनाह	वरगदाहा , खैलार , वनकट्टी ,ढुङ्गरहवा, बनकटी,	टकिया, ढुङ्गरहवा	वरगदाहा , ढुङ्गरहवा		
९	खैरीचन्दनपुर	लालपुर , भ्mप्टी,डुन्डीपुर , मभ्mरा , पहाडीपुर	कर्मोहनी	लालपुर , भ्mप्टी, डुन्डीपुर, मभ्mरा , पहाडीपुर	कजेनीपुर	
१०	गोला	शान्तिपुर ढिकुनिया, राजिपुर , दङ्गपुरुवा , दक्षिण पुरुवा , खल्ला गाउ	गिदरपुर	गोला र दाङ्गपुर, शान्तिपुर ढिकुनीया दक्षिण पुरुवा		
११	ठाकुरद्धारा	ठाकुरद्धारा सुखाड, सुतैया, वनतरिया, शिवपुर, हात्तिसार,चिटकैया र गोव्रेला	वन्तरिया, मुक्त कमैया वस्ति	सबै वडा	मुक्तिपुर	
१२	पद्नाह	घोरपिट्टा २३७ घर, वरवट्टा, रानीपुर २२४ घर , गुरुवा गाउँ १६१ घर, ज्वालागीरी ३० घर	ववुवा फाँटा ३ भुतहिया फाँटा धैरेनीफाँटा	वनघुस्री २१५ बर बटा १०७ घर		

१३	बनियाभार	जोधिपुर, कुम्भरागाउँ र जोगीगाउँ, बेपत्तापुर, लत्ठहवा डाडा बेलुनीका डाडा दुम्रही पहाडिपुर कुसुम डाडा मुर्गिह्वा बानियाँभार	बेपत्तापुर, लत्ठहवा डाडा खुर खुरे बनगई बनहवा सैलाहि जमुना लौगौहवा फुलवारी	जोधीपुर र जमुनीया राजिपुर खुरखुरे बनगाई बेलवा बानियांभार	फुलबारी मनहवा जमुना बनगई शैलाहि खुरखुरे मन्द्रहवा लौंगहवा	
१४	सोरहवा	भखारि गन्धर्व टौल गसतपतिया सतपतियागौडि, रामनगर जगतिया सिक्टे रिहार फुलवारी पुष्पनगर चफलाटोल	सबै स्थानहरुमा कहिले काँहि वडा नं. १, ९ सम्म	भखारि गन्धर्व टौल गसतपतिया सतपतियागौडि रामनगर जगतिया सिक्टे रिहार पुष्पनगरको लागौडी	कहिले काँही वडा नं. १ देखी ९ सम्म सबै स्थानहरुमा	
१५	ढोढरी	भगरैया	खातापुर र विपतपुर	भगरैया		
१६	मैनापोखर	मैनापोखर, भदोइ , लोखरपुर एक सय घरधुरी प्रभावित	भदोइ र बडैया पदरिया १०० घरधुरी	२मैनापोखर, लोखरपुर र भदोइ २० घरधुरी	सुकुम्वासी बस्ति ४५ घरधुरी	
१७	ताराताल सानोश्री नपा	शिवनगर र दुर्गापुर शुक्रवस्ती र दशरतवस्ती	बरगाउँ, बेलडांगी	इन्द्रपुर	बरगाउँ, बेलडांगी	
१८	जमुनी	शान्तिपुर र सितापुर	जमुनी		जमुनी	
१९	बांसगढी नपा	लखना , दक्षिणभखारी	चेपागं, चौधरीपुर र गौरीपारा			
२०	शिवपुर	मोतीपुर र मनिकापुर, लठौवा, भदेली , काली गौरी , खोकरपुर	सुन्दरपुर	सवैवडा	मुक्तिपुर	
२१	मगरागाडी	दंगपुरवा र धोविया औंरी भगतपुर जयपुर, प्रगतीपुर मनिकापुर, तर्कापुर,कोठारपुर,मगरागाडी,जब्डहुवा,सोनपुर,पटठरपुर,शक्तिनगर,दलरा,जम्मा घरधुरी १०७५	शक्तिनगर घरधुरी १२९ पठठरडाडा ८२ मंगलपुर ६० दुलरिपकरीया ५०	हर्नवा र घुश्रा ९० घर धरी जयनगर १०० घरधुरी	सम्पुर्ण गाविस आँशीक	
२२	धधवार	जब्दि खुन्तिपुर, दुधा थानफेना	विजयनगर	दुधाथानफेना	शोभानगर	
२३	कालीका	टेसनपुर १५ परिवार कर्णाली १२ परिवार नयांवस्ती हुलाकी दक्षिण २० र्मघटीया फांटा १६	सबै वाडहरु	वडा नं. १,२,३ र ५	सबै वडाहरु	

२४	पशुपतिनगर	बिन्द्रा र स्याउलीवजार, हरिपुर, लक्ष्मीपुर, पथरैया, सुखाड, पहाडीपुर, जगतपुर		बिन्द्रा	विन्द्रा, स्याउले बजार , हरिपुर, लक्ष्मीपुर , पथरैया, सुखाड पहाडीपुर जगतपुर	

स्रोत: DPRP बर्दिया

१५.२ जिल्लाको खोज र उद्दारका सामाग्रीहरुः

क्र.स	श्रोत तथा समाग्रीको नाम	डिइअसी	तीन वटै सुरक्षा निकाय	जिविस	रेडक्रस	एक्सन एड/KMJS	प्लान/RKJS	प्राक्टिकल एक्सन/CSDR	अक्सफाम/FAYA	सेभदचि.	जम्मा
१.	लाईफ ज्याकेट	२५	१४२		६१		२४६	२३२			७००
२.	काठको डुंगा				३			७			१०
३.	रवर डुंगा										
४	प्लाष्टिक/पालम को बाल्टिन	१५			१४४	४०					१९९
५.	बेल्चा, सावेल	१५	३४	४००		२४					४७३
६.	गैटी		२५		३६						६१
७.	चढने डोरी रोल					१२					१२
८.	क्याराविना थान	२०						१२			३२
९.	फायर इस्टिनगुइसर	२									२
१०.	साइरन						५०	४३			९३
११.	पंजा	५			३५०						३५५
१२.	हेल्मेट	१५			७२						८७
१३.	नाइलन डोरी मिटर					२४००	२४००				४८००

१४.	रवर टयुव	२०			२४		३६				८०
१५.	बंचरो	१५	६								२१
१६.	स्काभेटर										
१७.	व्ल्यान्केट										
१८.	कम्वल				४००						४००
१९.	त्रिपाल	५			३००						३०५
२०.	हाते माइक				६		५७	४४			१०७
२१.	स्ट्रेचर	१०			१७			६			३३
२२.	एम्वुलेन्स										
२३.	वाटर गार्ड				१८०						१८०
२४.	दमकल										
२५.	टर्च लाइट	१०			१०		१०१				१२१
२६.	फस्ट एड किट	१०			३४		४				४८
२७.	फुट पम्प/हावा भर्ने पम्म	३			१२						१५
२८.	टेण्ट						१५				१५
२९.	सिठ्ठी				७२		७६				१४८
३०.	जीप										
३१.	ग्यालेन लि...					२४	१२				३६
३२.	ट्र्याक्टर										
३३.	टिपर										
३४.	गैर खाद्द सामाग्री सेट				२००					२००	४००
३५.	झुल								१०००		१०००

३६.	हाइजीन किट								१३०		१३०
३७.	डिग्नीटी किट										
३८.	खतरा देखाउने झण्डा						३६				३६
३९.	स्मार्ट फोन						४				४
४०.	सोलार सेट र व्याट्री						४				४
४१.	गमबुट	१५			८२		१२				१०९
४२.	रेनकोट				८२		१२				९४
४३.	डोरी रोल	१०			६			६			२२
४४.	रेडियो सेट	१									१
४५.	मेगा फोन	५									५
४६.	रेस्क्यु भेस्ट	१५									१५
४७.	कोवर २२ एम.एम	१५									१५
४८.	वेस्ट व्याग	१५									१५
४९.	टोपी	१५									१५
५०.	थ्रो व्याग	५									५
५१.	हेड लाइट	१५									१५
५२.	रवर म्याट्रेस	२५									२५
५३.	मेटल टेंक	२									२
५४.	बोल्ट कटर	३									३
५५.	आइरन पिकेट	३									३
५६.	रेस्क्यु ह्यामर	३									३
५७.	फायर रोप ल्याडर	२									२

५८.	फरुवा		१३								१३
५९.	स्यालो टयुववेल										
६०.	सावुन वटा				४८०						४८०
६१.	जीवन जल पोका				५००						५००
६२.	जिंक चक्की टायवलेट				१०००						१०००
६३.	एप्रोन				५०						५०
६४.	गल/सब्बल				२४	२०					४४
६५.	बाकस					१२					१२

जिल्लामा एम्बुलेन्सको विवरण सरकारी-४ र निजी-१० गरी १४ वटा रहेका ।

स्रोतः DPRP बर्दिया

३. अन्तर जिल्ला समन्वयको अवस्था:- जिल्ला तहमा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा जिल्ला सुरक्षा समितिले जिल्लाका सवै सरकारी तथा गैरसरकारी संघसस्थाहरुसंग समन्वय गर्दै काम गरिरहेको । स्थानीय तहमा इकाइ कार्यालयहरुले आ-आफ्नो जिम्मेवारी क्षेत्र भित्र पर्ने कार्यालय तथा गै.स.स.संग समन्वय गरी कार्य गर्ने गरेका । थप अन्य विवरण यस चार्टबाट देखाउन खोजिएको छ ।

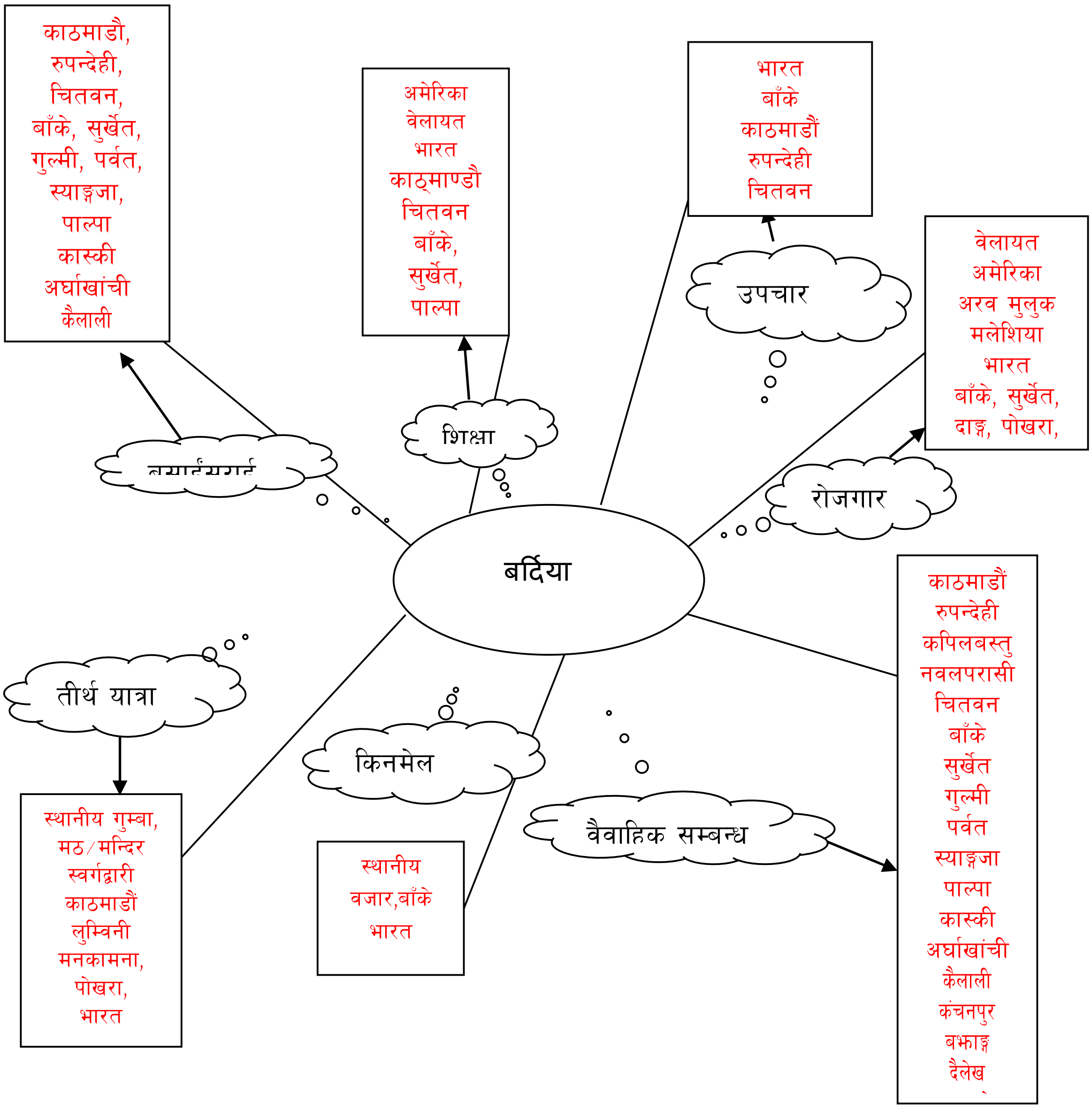
बर्दिया
काठमाडौं, रुपन्देही, चितवन, बाँके, सुर्खेत, गुल्मी, पर्वत, स्याङ्जा, पाल्पा कास्की अर्घाखांची कैलाली
शिक्षा
अमेरिका वेलायत भारत काठ्माण्डौ चितवन बाँके, सुर्खेत, पाल्पा
उपचार
भारत बाँके काठमाडौं रुपन्देही चितवन
रोजगार
वेलायत अमेरिका अरव मुलुक मलेशिया भारत बाँके, सुर्खेत, दाङ्ग, पोखरा,
वैवाहिक सम्बन्ध
काठमाडौं रुपन्देही कपिलबस्तु नवलपरासी चितवन बाँके सुर्खेत गुल्मी पर्वत स्याङ्जा पाल्पा कास्की अर्घाखांची कैलाली कंचनपुर बभाङ्ग दैलेख
किनमेल
स्थानीय वजार,बाँके भारत
तीर्थ यात्रा
स्थानीय गुम्बा, मठ/मन्दिर स्वर्गद्वारी काठमाडौं लुम्विनी मनकामना, पोखरा, भारत